

Päihteiden käytön merkitykset alle 25-vuotiaiden kertomana

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija(t):
Kaarina Korhonen

02.05.2025

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä(t): Kaarina Korhonen

Otsikko: Päihteiden käytön merkitykset alle 25-vuotiaiden kertomana

Ohjaaja(t): professori Kirsi Günther

Sivumäärä: 64 sivua

Päivämäärä: 02.05.2025

Tutkielmassa ääni annetaan alle 25-vuotiaille päihteitä käyttäville nuorille. Tavoitteena on ymmärtää, millaisia merkityksiä päihteiden käytöllä on heidän elämässään. Tätä ymmärrystä tarvitaan, sillä päihdepalvelut ja nuoret eivät Suomessa kohtaa riittävän hyvin. Kohtaamattomuudesta kertoo esimerkiksi se, että Suomessa huumeisiin kuolevien alle 25-vuotiaiden osuus on kasvanut 2020-luvulla huomattavasti. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisikin helmikuussa 2025 ohjelman näiden kuolemien vähentämiseksi. Nuorten kokemuksiin keskittyminen on siis ajankohtaista ja tärkeää.

Tutkimuskysymykseni on: Millaisia merkityksiä alle 25-vuotiaat antavat päihteiden käytölle?

Tutkimusmenetelmäni oli laadullinen sisällönanalyysi. Aineistona ovat seitsemän nuoren A-klinikan asiakastapaamiset, jotka on kerätty vuosien 2008—2009 aikana. Niissä nuoret kuvaavat päihteiden käyttöä ja sen vaikutuksia elämän eri osa-alueisiin. He pohtivat myös muutosta. Tutkielman keskeinen tulos on, että päihteiden käytölle antamat merkitykset rakentuvat suhteessa siihen kontekstiin, jossa nuoret elävät.

Osittaisen muutoksen luokassa nuoret haluavat jatkaa päihteiden käyttöä sen aiheuttamista haitoista huolimatta. Tilapäisen muutoksen luokassa keskeinen teema oli kaupankäynti kontrollista. Siinä nuoret suunnittelevat päihteiden käytön lopettamista hetkeksi, jotta saavat menettämänsä kontrollin palautettua. Täysmuutoksen luokassa nuoret pyrkivät sinnikkäästi eroon päihteistä. Selkeästä päämäärästä huolimatta eteneminen kuvautui aaltoilevaksi.

Avainsanat: nuoret, päihteet, merkitykset, palvelujärjestelmä

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Päihteet ja nuoruus	7
2.1	Keskeiset käsitteet ja nuorten päihteiden käyttö Suomessa	7
2.2	Suomalaisten nuorten päihteiden käyttö	10
2.3	Miksi nuoret käyttävät päihteitä?	15
2.4	Päihteistä aiheutuvat haitat ja avun saavutettavuus	20
3	Tutkimusasetelma	24
4	Päihteiden ja muutoksen merkitykset nuorille	30
4.1	Osittainen muutos	30
4.2	Tilapäinen muutos	36
4.3	Täysmuutos	42
5	Johtopäätökset	47
	Lähteet	55
	Liitteet	64

1 Johdanto

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on kuvata merkityksiä, joita päihteet saavat alle 25-vuotiaiden nuorten elämässä. Nuorten kokemukset löytyivät aineistosta, joka on kerätty vuosien 2008—2009 aikana, osana MISA-hanketta. Hankkeessa tutkittiin motivoivan haastattelun menetelmän hyödyntämistä päihdetyössä. Hankkeen yhteydessä A-klinikoilla ympäri Suomen taltioitiin asiakkaiden kanssa käytyjä keskusteluja, joissa käsitellään päihteiden sävyttämän elämän eri puolia ja muutoksen mahdollisuuksia. Aineiston ovat ansioituneesti taltioineet Leena Ehrling, Anja Koski-Jännes, Maria Rakkolainen ja Kari Tolonen. Se on merkittävä kokemustiedon lähde, jonka sävyt ja syvyydet ovat ajankohtaisia tutkimuskohteita nykyhetkenäkin. 18—24-vuotiaiden henkilöiden tapaamisia aineistossa oli yksitoista. Sosiaalihuoltolain mukaan heidät määritellään nuoriksi, joten sitä käsitettä käytän tässä tutkielmassa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Kiinnostukseni aiheeseen nousee päihdepuolella tekemästani sosiaalityöstä, mutta myös aiheen lähes polttavasta ajankohtaisuudesta ja merkittävydestä suomalaisessa yhteiskunnassa, jota seuraavaksi tarkastelen.

Nuoruus on kehitysvaihe lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Sen teemana on muutos, jota tapahtuu niin ihmisessä itsessään kuin hänen ulkopuolellaankin. Itsenäistyminen, rajojen koetteleminen, ja oman identiteetin etsiminen ovat kaikki osa nuoruutta. (Knaappila, Kosola & Kaltiala 2021.) Täysi-ikäisenä ihminen tulee näkyvämmäksi osaksi häntä ympäröivää yhteiskuntaa. Hän on uudella tavalla vastuussa hyvinvoinnistaan, toimeentulostaan ja toiminnastaan heti täyttäessään 18 vuotta. Opiskelu- tai työpaikan hankkiminen, omaan kotiin muuttaminen, ja arjesta huolehtimisen siirtyminen kokonaan omalle vastuulle aiheuttavat nuorille ymmärrettäviä paineita. Toteutuakseen ne edellyttävät nuorelta tasapainoista elämäntilannetta, hyvinvointia ja resursseja, sekä tukea edellä mainittuihin yhteiskunnan taholta. (Kallio 2023.) Vaikka odotukset ovat kaikille samat, nuoret elämäntilanteet vaihtelevat valtavasti. Heidän mahdollisuutensa edetä elämässä eivät ole yhdenvertaisia. Opintojen keskeytyminen, sairastaminen, mielenterveyden häiriöt ja päihteiden käyttö ovat eräitä riskitekijöitä nuorten hyvinvoinnille ja itsenäistymiskehitykselle. (Parkkila & Poutiainen 2023, 46.)

Nuorten alkoholin, laittomien päihteiden ja tupakointi on yleisesti katsottuna vähentynyt Suomessa ja muualla maailmassa. Positiivisena pidettävä kehitys kuitenkin jakautuu epätasaisesti heidän keskuudessaan. Niissä perheissä, joissa vanhemmat ovat työttömiä, pienituloisia tai matalasti koulutettuja, nuorten säännöllinen päihteiden käyttö saattoi jopa lisääntyä. Vaikutus näkyy myös nuorten terveydessä. Kansainvälisten tutkimusten mukaan

sosioekonomiselta asemaltaan huonompiosaisten perheiden nuorilla esiintyy enemmän ylipainoa ja psyykkistä oireilua. (Knaappila ym. 2021.) Nuorten hyvinvointierot vaikuttavatkin syventyneen. Päätelmää tukee Onnettomuuskeskuksen vuonna 2024 julkaisema raportti, jonka mukaan alle 25-vuotiaiden huumekuolemat ovat yleistyneet Suomessa 2020-luvun aikana. Väestön määrään suhteutettuna Suomessa huumeisiin kuolee eniten nuoria Euroopassa. Raportin mukaan kuolemaan johtavaan huumeiden käyttöön liittyy yksilötasolla päihteiden käytön varhainen aloittaminen ja kiinnostus päihteisiin, mielenterveyden- ja kehityksen häiriöt, koulukiusaamisen kokemukset, traumaattiset elämäntapahtumat ja lastensuojelun asiakkuus. Palvelujärjestelmän tasolla kuolemiin myötävaikuttaneita tekijöitä olivat esimerkiksi ammattilaisten päihteiden käytön tunnistamattomuus, nuorille suunnattujen päihdepalvelujen puuttuminen tai riittämättömyys, rikkonaiset palvelupolut, ja runsas lääkkeiden määrääminen. (Otkes 2024.)

Helmikuussa 2025 sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi sähköisen tiedotteen, jossa kerrottiin hallituksen käynnistävän ohjelman näiden kuolemien estämiseksi. Ohjelman tavoitteita ovat palveluihin pääsyn edistäminen, ammattilaisten osaamisen vahvistaminen, ja tiedottamisen lisääminen päihteiden vaaroista ja saatavilla olevista palveluista. (STM 2025.) Jos palveluita halutaan kehittää päihteitä käyttäviä nuoria varten, on heidän näkökulmansa otettava osaksi keskustelua. Heidän kokemustietonsa yhdistettynä ammattilaisten ja päättäjien näkökulmiin, voi edistää toimivien ratkaisujen löytämistä. (Pohjola 2001, 197—198.) Tämän tutkielma on yksi keskustelun avaus, jossa pyrin ottamaan nuorten näkökulman lähtökohdaksi aiheen käsittelylle. Tutkimuskysymykseni on ”Millaisia merkityksiä nuoret antavat päihteiden käytölle?”. Tutkimusmenetelmäni on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. En siis suhteuta havaitsemiani merkityksiä johonkin olemassa olevaan teoriaan, vaan pyrin tekemään niistä ymmärrettäviä sellaisenaan luokkineen ja teemoineen. (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022, 215.)

Päihteiden käytön merkitykset rakentuvat suhteessa ympäröivään maailmaan. Ihmiset ovat säädelleet tajuntaansa päihteillä satojen vuosien ajan. Tuohon säätelyyn liittyvät tavat, mielikuvat ja uskomukset vaihtelevat sekä historiallisesti että eri kulttuureissa ja yhteiskunnissa. Koska alkoholi on Suomessa laillinen päihde, ihmisten suhtautuminen sen käyttöön on erilaista kuin huumeainesten. Se voi olla osana arjen tai juhlan hetkiä. Kuitenkin voimakasta päihtymystilaa saatetaan paheksua. Jos huumeeksi luokiteltava aine on määrätty ihmiselle reseptillä, on sen käyttö hyväksyttävää. Tällöin siitä aiheutuva sekavuuskin olisi hyväksyttävää, sillä se on listattu haittavaikutus. Saman valmisteen käyttämisestä ilman reseptiä voi puolestaan aiheutua ihmistä vuosiksi määrittelevä

negatiivinen leima. (Brownstein 2015, 27—38; McNeil 2021.) Merkitykset ovat siis sidoksissa siihen kontekstiin, jossa päihteitä käytetään.

Seuraavaksi lähdetään asettumaan tuon kontekstin äärelle. Luvussa kaksi määrittelen keskeiset käsitteet ja erittelen suomalaisten päihteiden käyttöä tilastojen valossa. Sen jälkeen käsittelen päihteiden käytön aloittamiseen liittyviä syitä, sen aiheuttamia haittoja ja palvelujärjestelmää. Luku kolme on tutkimusasetelmaluku, jossa perehdyn tarkemmin käyttämäni aineistoon ja sisällönanalyysin menetelmään. Luvussa neljä päästään nuorten kokemusten äärelle, aineiston analyysin myötä. Viidennessä luvussa esitelen johtopäätöksiä keskeiset tulokset ja pohdin tutkimuksen tarvetta tulevaisuudessa.

2 Päihteet ja nuoruus

2.1 Keskeiset käsitteet ja nuorten päihteiden käyttö Suomessa

Nuoruus

Nuoruus suomalaisessa yhteiskunnassa on mahdollisuuksia ja jännitteitä täynnä. Nuoren tulisi samaan aikaan kasvaa omaksi itsekseen ja ”toimivaksi” kansalaiseksi yhteiskuntaan, joka kohdistaa häneen monenlaisia odotuksia. Yhteiskunnan näkökulmasta onnistunutta kasvua on opiskelu- ja työelämässä eteneminen sekä itsenäistyminen, mikä tarkoittaa muun muassa lapsuudenkodista pois muuttamista, ja omillaan toimeen tulemistä taloudellisesti. Nämä siirtymät nähdään normatiivisena asiana, joihin jokainen ”tavallinen” nuori pystyy. Kuitenkin niiden toteutumiseksi tarvitaan tasapainoa elämän eri osa-alueilla, itsetuntemusta, ympäristöstä tulevaa tukea ja yksilöllistä hyvinvointia. Nämä ovat resursseja, joita kaikilla nuorilla ei ole. (Kts. Esim. Kallio 2023, 17—21.) Jos nuori ei etene työelämän ja taloudellisen itsenäisyyden suuntaan normaalina pidetyllä tavalla, pyritään häntä aktivoimaan. Aktivointi voi tarkoittaa nuorten velvoittamista hakemaan esimerkiksi opiskelu- tai työpaikkoja etuuksien leikkaamisen uhalla. Sen taustalla on ajatus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä. Kuitenkin käytännön tasolla moni nuorista tarvitsisi aktivoinnin sijaan yksilöllistä apua ja tukea esimerkiksi mielenhyvinvointiin, asumiseen, omien mielenkiinnon kohteiden löytämiseen, päihteiden käyttöön tai arjenhallintaan liittyvissä asioissa. Palvelujen ollessa riittämättömiä ollaan yhä useammin tilanteessa, jossa nuoria veloitetaan muttei tueta riittävällä tavalla. (Pohjola 2001, 187—191; Perttula 2021; Kallio 2023.)

Päihderiippuvuus

Päihderiippuvuus tai addiktio on seurausta toistuvasta ja runsaasta päihteiden käytöstä. Se voi olla yksi nuorten etenemistä estävä tekijä. Sille ominaista on se, että päihteiden käyttöä jatketaan, sen aiheuttamista haitoista huolimatta. Haitat voivat liittyä esimerkiksi ihmissuhteisiin, terveyteen, elämänhallintaan tai toimeentuloon. (Levola, Lönnqvist & Niemelä 2024, 578—579.) Sosiaalityön tieteellisessä tutkimuksessa päihderiippuvuuden rinnalla käytetään myös käsitteitä ”ongelmallinen päihteiden käyttö” ja riippuvuuden sijaan puhutaan päihdeongelmista (Ks. Esim. Poikonen & Kekoni 2019; Kuusisto, Ekqvist & Kalliomaa-Puha 2021). Yhtenä selityksenä käsitteiden moninaisuudelle voidaan pitää sitä, että lääketieteessä päihdeongelmat ovat yläkäsite, jonka alle riskikäyttäminen, eri asteiset käyttöhäiriöt ja päihderiippuvuus kaikki lukeutuvat. Lääketieteessä päihderiippuvuus määritelläänkin diagnosoitavissa olevaksi sairaudeksi. (Ks. Esim. Levola ym. 2024).

Sen fyysiseen ulottuvuuteen kuuluvat muun muassa vieroitusoireiden ilmeneminen käytön jälkeen ja toleranssin kasvaminen. Toleranssin kasvaminen tarkoittaa sitä, että haluttujen vaikutuksien aikaansaamiseksi ihmisen on käytettävä päihdettä aiempaa suurempia määriä. Riippuvuuden psyykinen ulottuvuus yhdistyy päihteistä saatuihin mielihyvän kokemuksiin, jotka voivat olla alkuun voimakkaita. Ihminen ohjautuu luontaisesti toistamaan mielihyvää aikaansaavia toimintoja. Käytön jatkuessa positiiviset kokemukset laimenevat. Tällöin tarve jatkaa käyttöä syntyy halusta ehkäistä fyysisistä ja psyykkisistä vieroitusoireista aiheutuvia negatiivisia tunteita. Kehon ja mielen sopeutuessa päihteisiin, ihminen alkaa kokea olonsa normaaliksi ainoastaan päihtyneenä. Päihteiden käyttämiseen ohjaavat myös voimakkaina tuntuvat mieliteot ja pakonomainen tarve, jotka tekevät itsehallinnan säilymisestä vaikeaa. (Ks. Esim. Savolainen, Kivimäki & Vikman 2023, 76—103.)

Päihderiippuvuudella on myös sosiaalinen puoli. Sen merkinä on elämän kaventuminen, joka tarkoittaa kaiken päihteisiin liittymättömän rajautumista pois. Kun päihteitä käytetään säännöllisesti yhdessä muiden kanssa, voi niiden ympärille muodostua oma kulttuuri ja elämäntapa etenkin nuoruudessa. Sosiaaliseen riippuvuuteen viittaavat tilanteet, joissa ihminen perustelee haitallista päihteiden käyttöä esimerkiksi tiettyyn porukkaan kuulumisen kautta. Riippuvuuden sosiaaliset mekanismit voivat liittyä ihmisen yhteenkuuluvuuden ja hyväksytyksi tulemisen tarpeisiin, sillä porukkaan mukaan pääseminen edellyttää vain päihteiden käyttämistä. (Ahtiala & Ruohonen 1998.) Nämä päihderiippuvuuden eri ulottuvuudet tulevat näkyväksi myös tutkielman nuorten puheessa.

Päihdepalvelut

Vuodesta 2023 alkaen päihdehuollon järjestäminen on ollut hyvinvointialueiden vastuulla. Palveluja toteutetaan julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa, yksityisessä palveluntuotannossa ja kolmannella sektorilla. Päihdepalveluita täydentää vertaistukeen perustuva toiminta esimerkiksi A-killoilla sekä AA- ja NA-seuroissa. Päihteitä käyttävän ihmisen lisäksi hänen läheistensä tulee saada apua ja tukea. Perustason palvelua on esimerkiksi terveyskeskuksessa tapahtuva neuvonta ja ohjaus. Erityistason palvelua voi puolestaan olla sosiaalihuollosta myönnetty asumispalvelu. (STM 2002, 28; Poikonen & Kekoni 2019, 54—55; Hallituksen esitys 197/2022) Matalan kynnyksen palvelulla tarkoitetaan palveluita, joihin päihteitä käyttävän ihmisen on mahdollisimman helppo tulla. Tarvittaessa niissä voi asioida anonyymisti tai päihtyneenä. Niitä ovat esimerkiksi terveysneuvontapisteet, ensisuojat ja päiväkeskustoiminta. (STM 2002, 30—31; Ranta & Perälä 2022.) Päihdehuoltoon kuuluu myös ehkäisevä päihdetyö. Sen tarkoituksena on vähentää päihteistä aiheutuvia haittoja yhteiskunnassa. Ehkäisevä päihdetyö voi olla esimerkiksi hanketyötä,

tutkimusta tai tiedottamista. (Laki ehkäisevästä päihdetyöstä 523/2015; Hallituksen esitys 197/2022.)

Päihdekuntoutus

Päihdekuntoutuksella tavoitellaan päihteistä aiheutuvien haittojen vähentymistä tai niistä irtaantumista kokonaan. Se jakautuu avo- ja laitospuolisiin palveluihin, joissa asiakkuuden pituudet vaihtelevat yksilöllisesti. Avohoidossa oleva ihminen asuu kotona, ja käy vastaanottoajoilla. Laitospuolisessa palvelussa ihminen puolestaan asuu hoidon ajan vieroitushoito- tai kuntoutusyksikössä. Kuntoutuksella voidaan tarkoittaa kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla päihteitä käyttävän ihmisen hyvinvointia pyritään lisäämään. Se voi olla taloudellisen hallinnan tukemista, työtoimintaan osallistumista, terapeutista työskentelyä tai laitospuoliseen hoitoon osallistumista. (STM 2002, 50—51.) Lääkinnällistä kuntoutusta on muun muassa vieroitus- tai opioidikorvaushoito. Lääkkeettömiä hoitomuotoja ovat erilaiset yksilö- tai ryhmäterapiat, yhteisöhoitoon tai 12-askeleen ohjelmiin perustuva kuntoutus sekä vertaistuki. (Levola ym. 2024, 619—621; Hännikäinen-Uutela 2004, 16—17.)

Tutkimusnäyttöä on myös akupunktion ja rentoutumisharjoitusten positiivisista vaikutuksista päihderiippuvuuden hoidossa. Niiden avulla voidaan vähentää esimerkiksi ahdistusta tai käyttöhaluja. (Ks. Esim. Chang, Sommers & Herz 2010.)

Sosiaalityö

Sosiaalityö on ihmisten asioiden parissa tehtävää työtä. Sen tavoitteena on tukea ja vahvistaa ihmisen hyvinvointia sekä poistaa tekijöitä, jotka haittaavat sitä. Hyvinvoinnin ymmärretään muodostuvan erilaisista resursseista, joita elämän tapahtumat ja ympäristö joko heikentävät tai vahvistavat. Resursseja ovat terveys, toimintakyky, työ, koulutus, toimeentulo, turvallinen asuinympäristö, rakastavat ihmissuhteet, sekä mahdollisuus olla osa yhteisöä, toteuttaa itseään ja vaikuttaa elämäänsä. (Kananoja & Karjalainen 2017, 158—182.) Sosiaalityöntekijä tunnistaa asiakkaan kanssa tämän yksilöllisiä voimavaroja ja tuen tarpeita, joiden pohjalta työskentelylle asetetaan tavoitteita. Sosiaalityöntekijä voi tukea ja ohjata asiakasta tarvittavien palvelujen piiriin, tai myöntää hänelle sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Rooli vaihtelee asiakkaan yksilöllisen tilanteen mukaan. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; STM 2024.) Sosiaalityön eettisenä velvoitteena on auttamistyön lisäksi tehdä näkyväksi yhteiskunnallista eriarvoisuutta tai pahoinvointia ylläpitäviä mekanismeja (Ks. Esim. Begun 2016, 332—335; Pohjola 2016). Se on myös yksi tämän tutkielman tarkoituksista.

2.2 Suomalaisten nuorten päihteiden käyttö

Alkoholin on tutkielman päihteistä eniten käytetty ja ainoa täysi-ikäisille suomalaisille laillinen päihde. Juomatapaustutkimuksen (2023) ja päihdetilastollisen vuosikirjan (2023) mukaan suomalaisten alkoholin kokonaiskulutus on vähentynyt 2000-luvun aikana. Näin on etenkin 20—34-vuotiaiden miesten osalta, joista 50 prosenttia käytti liikaa alkoholia AUDIT-pisteiden perusteella vuonna 2012. Vuoteen 2022 mennessä tämä osuus on enää 32 prosenttia. Kuitenkin huomattava on, että naisten kohdalla liikkakäyttäjää on 26 prosenttia sekä vuonna 2012 että kymmenen vuotta myöhemmin. AUDIT on kysely, jonka avulla voi kartoittaa ihmisen alkoholin käytön runsautta ja haitallisuutta. (Mäkelä & Warpenius 2024, 52—55, 89; Koskinen & Virtanen 2023, 47.) 14—20-vuotiaiden ikäryhmässä humalaan itsensä vuonna 2023 joi kuukausittain noin 15 prosenttia lukiossa opiskelevista ja 23 prosenttia ammattikoululaisista. Tyttöjen ja poikien osuuksissa on muutaman prosentin eroja. Ikäryhmän nuorista ilman alkoholia on peruskoulun viimeisillä luokilla vielä noin 68 prosenttia, mutta toiselle asteelle siirryttäessä lukemat ovat 45 prosenttia lukiolaisista ja 38 prosenttia ammattikoululaisista. (Koskinen & Virtanen 2023, 48—49.)

Taulukko 1.

Kokonaan alkoholia ilman olevat (14–20-vuotiaat)	Tytöt	Pojat	Humalahakuisesti vähintään kerran kuukaudessa juovat (14—20-vuotiaat)	Tytöt	Pojat
Peruskoulu 8.- ja 9.-luokat	67 %	68 %		8 %	10 %
Ammattikoulu 1. & 2. vuosi	36 %	38 %		20 %	23 %
Lukio 1. & 2. vuosi	40 %	45 %		15 %	14 %

Lähde: Päihdetilastollinen vuosikirja, Koskinen & Virtanen 2023.

Yläkouluikäisillä alkoholin käyttö on vielä suhteellisen vähäistä. Kun peruskoulusta siirrytään toisen asteen opintoihin, humalahakuisesti juovien nuorten määrä jopa kaksinkertaistuu. Humalahakuinen juominen on pääasiassa yleisempää pojilla kuin tytöillä, poikkeuksena lukiossa opiskelevat tytöt. Pojat ovat tilastojen perusteella useammin kokonaan ilman

alkoholia. Päihdetilastoissa osa nuorista jää näkymättömiin. Tietoa puuttuu esimerkiksi muunsukupuolisten nuorten päihteiden käytöstä. Kun tilastot perustuvat eri oppilaitoksissa toteutettaviin kyselyihin, myöskään kouluelämän ulkopuolella olevat nuoret eivät ole otannassa mukana. Osa heistä siirtyy suoraan peruskoulun jälkeen esimerkiksi työelämään tai oppisopimusopiskelijoiksi. Suomessa on monia niin kutsuttuja Neet-nuoria. Alkujaan englanninkielisellä käsitteellä tarkoitetaan nuoria, jotka ovat peruskoulun jälkeen vailla opiskelu-, harjoittelu-, tai työpaikkaa. (Hiilamo, Määttä, Koskenvuo, Pyykkönen ym. 2017.)

Neet-nuoret ovat moninainen joukko, josta osa saattaa kokea tilanteensa hyväksi ja mieluisaksi, vaikka yhteiskunnan näkökulmasta se näyttää huolestuttavalta. Näin on esimerkiksi vapaaehtoisesti välivuotta pitävien nuorten kohdalla. Valtaosalla heistä on kuitenkin elämässään tekijöitä, jotka ovat estäneet peruskoulun jälkeiset siirtymät. Tutkimusten mukaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäivät nuoret aloittavat päihteiden käytön varhain. Heillä on myös ikätovereitaan todennäköisemmin mielenterveyden häiriöitä. Ensisijainen tekijä opiskelu- ja työelämän ulkopuolisuuteen ei siis ole nuorten motivaation puute. Itseasiassa erilaisten velvoitteiden vuoksi he hakevat monesti ikätovereitaan aktiivisemmin koulutus- ja työpaikkoja. (Goldman-Mellor, Gaspi, Arseneault ym. 2016, 196—203; Hiilamo ym. 2017, 36—42.) Neet-nuorten hyvinvointia koskevassa tutkimuksessa (2023) osallistujina oli 17—30-vuotiaita nuoria. Heistä 39 prosenttia käytti alkoholia 2—4 kertaa kuukaudessa, ja 41 prosenttia oli kokeillut tai käytti säännöllisesti huumeita. Valtaosalla nuorista oli jokin mielenterveyden häiriö. (Parkkila & Poutiainen 2023.)

Vuoden 2022 huumeiden käyttöön liittyvään tutkimuksen mukaan 45 prosentille kaikista 15—24-vuotiaista oli tarjottu joskus huumausaineita. Kokeilua tai säännöllisempää käyttöä oli elinaikana ollut 27 prosentilla, ja viimeisen vuoden aikana 16 prosentilla nuorista. Verrattuna 25—34-vuotiaisiin tarjonta ja kokeilut ovat vähäisempiä alle 25-vuotiaiden keskuudessa. Puolestaan säännöllisemmin käyttävien prosentuaaliset osuudet eivät juurikaan eroa ikäryhmien välillä ennen 35 ikävuotta. (Karjalainen, Hakkarainen & Salasuo 2023, 14—15, 45—56.)

Taulukko 2. Huumausaineiden tarjonta ja käyttö tietyissä ikäryhmissä vuonna 2022

	Tarjottu elinaikana huumeita	Joskus elämässään kokeillut tai käyttänyt	Viimeisen vuoden aikana käyttänyt	Viimeisen kuukauden aikana käyttänyt

15—24- vuotiaat (N=804)	45 %	27 %	16 %	7 %
25—34- vuotiaat (N=1010)	63 %	47 %	16 %	8 %

Lähde: Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022, Karjalainen ym. 2023

Tutkimuksen perusteella nuorten eniten käyttämä huume on kannabis. Alle 15—24-vuotiaista 26 prosenttia oli kokeillut sitä joskus elämänsä aikana (Karjalainen 2023, 58.)

Kannabistuotteet valmistetaan perinteisesti hampukasvista, mutta nykypäivänä synteettiset valmisteet ovat yleistyneet. Niitä käytetään tyypillisesti polttamalla, mutta myös syöminen ja teeksi uuttaminen on mahdollista. Vaikutukset vaihtelevat valmisteeseen, käyttötavan ja -tilanteen sekä ihmisen yksilöllisten ominaisuuksien mukaan aina euforiasta ahdistukseen ja sosiaalisten tilanteiden pelkoon. Kannabis heikentää muistin toimintaa, liikkeitä ja reaktiokykyä. Psykoaktiivisena aineena se voi aiheuttaa myös näkö-, kuulo-, ja aistiharhoja. (Niemelä 2018 a, 116; Levola 2024, 591—593.)

Lääkkeiden väärinkäyttö on kannabiksen jälkeen yleisintä laitonta päihteiden käyttöä. Päihtymystilaa haetaan esimerkiksi uni- ja rauhoittavien lääkkeiden, kipulääkkeiden tai erilaisten keskittymishäiriöiden hoitoon tarkoitettujen stimulanttilääkkeiden avulla. Alle 25-vuotiaiden kohdalla lääkkeiden väärinkäyttö on yleensä sekakäyttöä jonkun toisen päihteiden kanssa. Sekakäytön tavoitteena on esimerkiksi vahvemman päihtymystilan saavuttaminen, muiden aineiden vaikutusten lisääminen tai niiden tasaaminen. Sekakäyttö altistaa yliannostuksille, sillä aineiden keskinäisiä vaikutuksia yksilöön on vaikea ennakoida. (Vorma 2018; Karjalainen, Hakkarainen & Raitasalo 2019, 312—313.) Vuonna 2022 seitsemän prosenttia 15—24-vuotiaista oli käyttänyt joskus uni-, kipu-, tai rauhoittavia lääkkeitä, jotka eivät ole heille määrättyjä (Karjalainen 2023, 70).

Opioidit huumausaineena tulevat lähelle lääkkeiden väärinkäytön rajapintaa. Niitä valmistetaan joko luontaisesti oopiumunikkokasvista tai synteettisesti laboratorioissa. Ne tuottavat mielihyvää ja lievittävät kivun aistimusta, jonka vuoksi niitä käytetään yleisesti kipulääkkeissä. Opioideihin voi kehittyä lyhyessä ajassa voimakas fyysinen ja psyykinen riippuvuus, joka näkyy etenkin käytön lopettamisen jälkeen ilmenevinä vieroitusoireina. Opioideja voidaan käyttää suun kautta, polttamalla tai pistämällä. Voimakkaan riippuvuuden kehittyminen, suonensisäinen käyttötapa ja keskushermostoa lamaavat vaikutukset lisäävät opioidien käyttöön liittyvää yliannostusten riskiä. (Mikkonen 2018, 104—105; Karjalainen

2023, 16—17; Mariottini, Häkkinen, Kriikku & Ojanperä 2024.) Opioidien ja muiden päihteiden sekakäyttö oli yksi merkittävä syy nuorten huumekuolemien taustalla (Otkes 2024).

Vuoden 2020 Suomen huume-tilannetta käsittelevässä raportissa puhutaan amfetamiineja ja opioideja ongelmallisesti käyttävien nuorten uudesta sukupolvesta. Raportissa ongelmakäytöllä tarkoitetaan sitä, että huumeaineista on aiheutunut vakavia terveydellisiä tai sosiaalisia haittoja. 15—24-vuotiaiden keskuudessa ongelmakäytön arvioitiin koskevan jopa 8700 nuorta. (Rönkä & Markula 2020, 37—38.) Amfetamiinit ovat synteettisesti valmistettuja kemiallisia yhdisteitä, jotka kiihdyttävät eli stimuloivat keskushermoston toimintaa. Niitä käytetään suun kautta, nuuskaamalla tai suonensisäisesti. Päihtymystilassa ihminen on tyypillisesti ylivireä, epätavallisen itsevarma ja kiihtynyt. Kiihtymys voi näkyä motorisena levottomuutena, ärtyneisyytenä, aggressiona ja unettomuutena. (Levola ym. 2024, 596.)

Edellä käsittelemäni lyhyesti joitakin yleisimmin Suomessa käytettyjä päihteitä. Tarkemman erittelyn ulkopuolelle jää koko joukko muuntohuumeita, hallusinogeeniä, stimulantteja sekä muita aineita. Nostin tutkielmassa esille alkoholin, kannabiksen, lääkkeiden väärinkäytön, opioidit ja amfetamiinin, sillä huumehoidon asiakkaita koskevan tutkimuksen (2023) mukaan ne ovat yleisimpiä käytettyjä päihteitä Suomessa. Tutkimuksessa alle 25-vuotiaita oli kahdessa ikäryhmässä, 15—19-vuotiaita oli 29 henkilöä, ja 20—29-vuotiaita 287 henkilöä. Molemmissa ikäryhmissä yli 60 prosentilla ylimpänä suoritettuna koulutuksena oli peruskoulututkinto. Alle 20-vuotiaista 38 prosenttia oli opiskelijoita, kun vastaava osuus vanhemmassa ikäryhmässä oli enää yhdeksän prosenttia. Vakituissa tai osa-aikaisissa töissä oli molemmissa ikäryhmissä kymmenen prosenttia nuorista. (Kovanen 2024.)

Taulukko 3. Eräiden huumehoidossa vuonna 2023 olleiden asiakkaiden opiskelu- ja työllisyys tietoja

	15—19-vuotiaat nuoret N=29	20—29-vuotiaat nuoret N=287
Peruskoulu kesken	21 %	0,0 %
Peruskoulu korkein suoritettu tutkinto	62 %	63 %
2. aste korkein suoritettu tutkinto	7 %	30 %
Opiskelijana jollakin koulutusasteella	38 %	9 %
Säännöllisessä työssä / satunnainen työssä	3 % / 7 %	6 % / 4 %

Lähde: THL Tilastoraportti 43/2024, Kovanen.

Huumehoidon tilastojen perusteella vaikuttaakin siltä, että hoitoa edellyttävä päihteiden käyttö on yleisintä pelkästään peruskoulun käyneiden, ja ajankohtaisesti opiskelu- tai työelämän ulkopuolella olevien nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa. Kahden ikäryhmän välillä erot päihteiden käytössä ovat vähäisiä. Ensisijaisesti hoidossa asioidaan opioidien käytön vuoksi. Alle 20-vuotiailla seuraavaksi yleisintä on rauhoittavien lääkkeiden käyttö, jonka jälkeen kannabiksen. Alkoholi on viimeisellä sijalla, mutta tässä on hyvä muistaa, että tilastoissa painottuu huumausaineiden käyttö. Yli 20-vuotiailla opioidien jälkeen yleisintä on stimulanttien ja sitten rauhoittavien lääkkeiden, kannabiksen ja viimeisenä alkoholin käyttö. Sekakäyttö on huomattavasti yleisempää alle 20-vuotialla.

Suonensisäisessä käytössä ei ollut merkittäviä eroavaisuuksia. (Kovanen 2024, 23.)

Taulukko 4. Erottelu eräiden huumehoidossa vuonna 2023 asiakkaiden päihteiden käytöstä

Ensisijainen ongelmapäihde	15—19-vuotiaat N=29	20—29-vuotiaat N=287
opioidit	31 %	37 %
stimulantit	14 %	23 %
rauhottavat lääkkeet	24 %	15 %
kannabis	17 %	14 %
alkoholi	14 %	11 %
Sekakäyttöä viimeisen kuukauden aikana	79 %	66 %
Suonensisäistä käyttöä viimeisen kuukauden aikana	48 %	47 %

Vaikka nuorten päihteiden käyttö on kokonaisuudessaan vähentynyt kuluneen kymmenen vuoden aikana, on se silti merkittävä yhteiskunnallinen ongelma Suomessa. Samaan aikaan, kun Suomi on maailman onnellisin maa, on meillä eniten alle 25-vuotiaita huumausaineisiin kuolleita Euroopassa väkilukuun suhteutettuna. Suomessa huumeisiin kuoleva nuori on iältään keskimäärin 20-vuotias. Miesten osuus kuolleista oli 78 prosenttia ja naisten 22 prosenttia. Nuoret menehtyivät yleensä sekakäytön seurauksena omassa kodissaan nukkuessa. He olivat pääasiassa yksin, ja heidät löydettiin noin vuorokauden kuluessa. Monet nuorista olivat aloittaneet päihteiden käytön jo varhain, ja heillä oli yhtäaikaista mielenterveyden häiriöitä, sekä aiempia yliannostuksia tai päihteistä aiheutuneita onnettomuuksia taustallaan. (OTKES 2024.) Seuraavaksi siirryn käsittelemään tarkemmin tekijöitä, jotka vaikuttavat päihteiden käytön aloittamiseen lapsuudessa ja nuoruudessa.

2.3 Miksi nuoret käyttävät päihteitä?

Päihteitä voi kokeilla ja säännöllisemmin käyttää kuka tahansa ikään, sukupuoleen, koulutukseen tai tulotason katsomatta (Ks. Esim. DiClemente 2018, 6—7). Tyypillisesti ensimmäiset päihdekokeilut tehdään 13—15-vuotiaana alkoholin, lääkkeiden tai kannabiksen kanssa. Vahvempien huumausaineiden käytön aloitus ajoittuu usein 17—21-ikävuoden välille. (Levola ym. 2024, 606—607.) Kaisa Ruohosen ja Päivi Ahtialan haastatteluissa (1998) ihmiset nimesivät useita tekijöitä, joiden vuoksi ajattelivat aloittaneensa huumeiden käytön. Kaikki yhdeksän haastateltavaa oli aloittanut käytön alaikäisenä. Aloittamisen

taustalla oli uteliaisuutta, yksinäisyyttä, yhteenkuulumisen kaipuuta ja kapinointia esimerkiksi perhettä tai yhteiskuntaa vastaan. Huumeita ja niiden käyttöön liittyvää kulttuuria ihannoitiin, ja sen koettiin tuovan jännitystä sekä sisältöä elämään. Osa kertoi aloittaneensa käytön, sillä toivoivat sen helpottavan traumaattisten kokemusten käsittelyä, tai lisäävän itsevarmuutta ja toimintakykyä. Uudet elämäntilanteet, kuten vieraalle paikkakunnalle tai omilleen muutto paikantuivat hetkiksi, jolloin huumeiden käyttö aloitettiin. (Ruohonen & Ahtiala 1998.)

Päihteiden käyttö voi olla nuorille tunteiden kokemisen ja säätämisen keino. Maunun (2014) artikkelissa tunnekokemukset, joita nuoret päihteiden kautta kaipaavat on jaoteltu kolmeen luokkaan: hauskanpitoon, rentoutumiseen ja negatiivisten tunteiden välttämiseen. Hauskanpito päihteillä tuo arkeen poikkeavia kokemuksia, mikä vahvistaa nuorten keskinäistä yhteenkuuluvuutta. Rentoutumisessa puolestaan päihteiden kautta haetaan niin sanotusti taukoa omasta elämästä tai jostakin tilanteesta. Negatiivisten tunteiden säätelyssä keskiöön nousevat tylsyyden ja tekemisen puutteen teemat. Päihteitä käytetään, koska ei ole muutakaan kiinnostavaa tekemistä. Jokaisen eri luokan tunnekokemukset ovat luonteeltaan sosiaalisia. Päihteillä luodaan sosiaalisia siteitä toisiin, koetaan yhteisiä hetkiä, jotka ovat normaalista poikkeavia, ja siksi muodostavat yhä syvemmän sidoksen. (Maunu 2014, 197—199.)

Uudessa-Seelannissa 18—25-vuotiaiden alkoholin käytön syitä koskevassa tutkimuksessa (2013) tehtiin ryhmähaastatteluja 51 nuoren kanssa. Nuoret olivat pääasiassa työelämässä tai opiskelijoita. Heidän kertomuksissaan alkoholin käyttö kuvautui ystävyys-suhteissa olemisen ja niiden ylläpitämisen tavaksi ("doing friendship"). Alkoholista haettiin hyvää oloa ja mielihyvää, jotka saavutettiin juomalla yhdessä. Yksin juomista tai aikaista kotiin lähtemistä paheksuttiin. Alkoholin käytön ympärille rakentuvat "rituaalit" olivat nuorille tärkeitä. Niihin kuuluivat esimerkiksi yhdessä laittautuminen ennen yökerhoon lähtöä, ja illan tapahtumien jälkipuinti seuraavana päivänä. Juomisen yhteydessä nuoret kokivat toistensa kanssa haavoittuvuutta, turvallisuuden tunnetta, ja läheisyyttä. Tärkeitä tunnekokemuksia olivat esimerkiksi suojelluksi, tai lohdutetuksi tuleminen. Negatiivisiin tapahtumiin, kuten loukkaantumisiin tai väkivallan kokemuksiin suhtauduttiin vähätellen. Alkoholin käyttö pysyi nuorille haitoista huolimatta arvokkaana. (Niland, Lyons, Goodwin & Hutton 2013, 532—535.)

Yhteneväistä on siis se, että nuoret hakevat päihteistä keinoa säädellä tunteita ja tajuntaansa. Kun toivotut vaikutukset saavutetaan, alkaa päihteistä muodostua positiivinen mielikuva ja niiden käyttöä halutaan jatkaa. (Saarnio 2004, 287—288.) Päihteitä käyttävien ihmisten kuntoutusta koskevassa väitöskirjassa "käyttäjätyyppit" luokitellaan elämästä selviytyjiin ja elämysten etsijöihin. Elämästä selviytyjille päihteet ovat keino irrottautua

huolista ja murheista. Selviytyminen on ollut keskiössä myös heidän lapsuuden perheissään, jolloin päihteiden käyttöön yhdistyy ylisukupolvisia jatkumoa. He ovat todennäköisesti kokeneet ulkopuolisuuden tai kiusatuksi tulemisen kokemuksia koulu- ja työelämässä. Elämysten etsijöille päihteet saavat puolestaan elämän tuntumaan merkitykselliseltä, oman olemuksen jotenkin paremmalta, tai niiden kautta mahdollistuu esimerkiksi uudenlaisia sosiaalisia suhteita. Päihteiden käyttö voi olla keino itsenäistyä ja hakea etäisyyttä perheestä, joka on suhtautunut ihmiseen ylisuojelevasti, tai asettanut kohtuuttomiksi koettuja vaatimuksia. Koulu- ja työelämässä pärjätään hyvin tai jopa menestytään, jolloin päihteiden kautta myös ”kapinoidaan” niistä lähtöisin olevia odotuksia vastaan. (Hännikäinen-Uutela 2004, 60—66.)

Huumeiden sekakäyttöä koskevassa tutkimuksessa päihteiden käytön syitä on puolestaan jaennetty neljään eri kategoriaan. Ne ovat viihdekäyttö, itsetutkiskelu, jatkuva säätö ja riippuvuus. Viihdekäytön tavoitteena on rentoutumiseen tai elämykseen liittyvät kokemukset. Sille on määriteltä selkeä alkamis- ja loppumishetki, eikä sen ole tarkoitus jatkaa pitkään. Itsetutkiskeleva päihteiden käyttö kuvautuu sisäänpäin suuntautuvana. Sen avulla ihminen tavoittelee jotakin henkilökohtaista hyötyä, joka voi liittyä esimerkiksi itseymmärryksen syvenemiseen, meditointiin tai tajunnan laajentumiseen. Jatkuva säädön kategoriassa päihteistä on tullut elämäntapa, ja niihin liittyvä sosiaalinen riippuvuus on vahvasti esillä. Päivät kuluvat esimerkiksi huumausaineiden ostamisen ja myynnin parissa, ja päihteet ovat yhdistävä tekijä kaikessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ihmisiä luokitellaan käytettyjen päihteiden tai käyttötavan mukaan esimerkiksi eliittiin tai viihdekäyttäjiin. Riippuvuuden kategoriassa päihteitä käytetään, koska on pakko. Ne hallitsevat ja määrittelevät elämää, aiheuttavat siihen merkittäviä haittoja kuten asunnottomuutta ja velkaantumista. Niitä käyttämällä yritetään pitää yllä toimintakykyä, ja selviytyä päivästä toiseen. (Kataja, Väyrynen, Hakkarainen ym. 2016, 46—51.)

Erilaiset tunteet vaikuttavat siis päihteiden käytön alkamiseen ja jatkamiseen. Ne vaikuttavat myös siihen, millaisia merkityksiä päihteille annetaan. Kun säännöllinen käyttäminen etenee päihderiippuvuudeksi, kyse on tunnesäätelyn sijaan toimintakyvyn ylläpitämisestä ja selviytymisestä riippuvuuden kanssa. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, että päihteistä tulee keino säädellä tunteita. Käytän näistä käsitettä riskitekijät. Ne liittyvät ihmisen yksilöllisiin ominaisuuksiin, perheen toimintaan, elämän tapahtumiin ja ympäröivään yhteiskuntaan. (Ks. Esim. Gilvarry 2000, 55).

Kuvio 1. Joitakin säännöllisen päihteiden käytön aloittamiseen liittyviä riskitekijöitä

Lähde: Gilvarry 2000.

Yksilöön ja elämäntapaan liittyvä riskit

Fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet, geneettinen rakenne, perimä ja neurobiologia vaikuttavat siihen, miten ihminen kokee eri päihteiden vaikutuksia. Pituus, paino, aineenvaihdunta, aivo-, hermosto- ja hormonitoiminta vaikuttaa esimerkiksi päihtymystilan voimakkuuteen ja keston. Nämä ominaisuudet määrittävät sen, kuinka miellyttäväksi päihteet koetaan ja kuinka voimakas riippuvuus niihin voi kehittyä. (Levola ym. 2024.) Tarkkaavaisuuteen, impulssikontrolliin ja mielenterveyteen liittyvien häiriöiden välillä on yhteys varhain alkaneeseen päihteiden käyttöön. Tarkkaavaisuuden ja käytöksen häiriöt altistavat riskien ottamisella, sillä impulsiivisesti toimiessa lyhyen tai pitkän aikavälin seurauksia ei kyetä huomioimaan. Mielenterveyden ongelmat ja päihteet ovat taas yleensä jatkumoa toinen toisistaan. Joko päihteiden käyttö aiheuttaa mielenterveyden häiriötä, tai nuoret alkavat käyttää päihteitä niiden takia. (Pennonen & Koski-Jännes 2010; Niemelä 2018 b, 254—255; Levola ym. 2024.) Yksilön ominaisuudet eivät kuitenkaan yksistään johdata

lasta tai nuorta päihteiden pariin. Myös ympäristöllä, perheellä ja yhteiskunnalla on oma roolinsa.

Kasvua ja kehitystä haittaavat ongelmat ovat yksi tärkeimmistä päihteiden käytön riskitekijöistä. Arvioiden mukaan joka neljännellä suomalaisella on kokemuksia lapsuudesta, johon vanhemman mielenterveydenhäiriö tai päihteiden käyttö on vaikuttanut negatiivisesti (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 87). Päihteiden käyttö häiritsee lapsen tai nuoren kasvua ja kehitystä. Se tekee kodista turvattoman, ja estää vanhemmuuteen kuuluvista velvollisuuksista huolehtimisen. Pahimmillaan se aiheuttaa tilanteita, joissa lapsi joutuu kaltoinkohdeksi tai kokee väkivaltaa. (Niemelä 2018 b, 254; Savolainen ym. 2023, 18.) Lapsuudessa koetun kaltoinkohtelun ja väkivallan on havaittu nelinkertaistavan huumeiden käytön aloittamisen todennäköisyyden. Sillä, onko kaltoinkohtelu ollut psyykkistä, fyysistä tai seksuaalista, ei ole merkitystä. (Dube, Fellitti & Dong ym. 2003.) Lastensuojelun avohuollon piirissä olevista lapsista joka kolmannen, ja huostaanotetuista joka toisen vanhemmalla on ongelmia päihteiden kanssa (Heino 2013, 60).

Vanhempien runsaasta päihteiden käytöstä aiheutuu monia psykososiaalisia haittoja lapselle. Tutkimuksen mukaan 12—18-vuotiaat kokivat eniten haittaa aiheutuneen riidoista, sekä vanhemman käyttäytymiseen liittyvästä häpeästä ja ahdistuksesta. Päihteiden käyttö vähentää lasten luottamusta vanhempiin, ja saattaa sekoittaa perheen sisäisiä rooleja. Lapsesta voi tulla perheessä vastuunkantaja, joka pitää huolta päihtyneistä vanhemmista tai perheen asioista. Tyypillistä on, että lasten tarpeet jäävät päihteiden käytön seurauksena toissijaisiksi ja tunnistamatta. Vanhempi ei välttämättä pysty huolehtimaan esimerkiksi siitä, että lapsi saa riittävästi ravintoa. Päihtyneen ihmisen käyttäytymisen arvaamattomuus ja ennakoimattomuus tekevät ympäristöstä turvattoman. Toisaalta etenkin huumausaineiden käyttöön liittyvät ilmiöt kuten velkojen periminen, voivat tuoda myös ulkopuolisia väkivallan uhkia perheen elämään. Vanhemmat saattavat opettaa lapsiaan käyttämään päihteitä, tai suhtautua niiden käyttämiseen sallivasti. (Takala & Roine 2013, 28—31; Hautala 2021.)

Perheen sosioekonomisella asemalla on myös yhteys lasten ja nuorten hyvinvointiin, sekä päihteiden käyttöön. Tämä näkökulma on tärkeä, koska lapsiperheiden taloudellinen ahdinko on kasvanut Suomessa. Lisäksi nuorten eriarvoisuuden on havaittu syvenevän, kun tarkastellaan eroja fyysisessä ja psyykkisessä terveydessä, päihteiden käytössä tai rikekäyttäytymisessä. (Toikka & Haanpää 2020; Knaappila 2021.) Kokemuksellisesti eriarvoinen asema voi herättää lapsissa ja nuorissa häpeän, ulkopuolisuuden tai erillisyyden tunteita. Ne syntyvät vuorovaikutuksessa ikätovereiden kanssa, johon kuuluu vertailua, kilpailua ja kiusaamista. Huonommuuden kokeminen vaikuttaa lapsen itsetunnon

kehittymiseen, ja siihen, millaisiksi hän näkee oman tulevaisuutensa. (Toikka & Haanpää 2020.) Tutkimusten mukaan niin sosioekonominen asema kuin päihteiden käyttäminenkin voi periytyä sukupolvelta toiselle. Toisaalta lapsen yksilölliset ominaisuudet, henkilökohtainen resilienssi ja ympäristö suojaavat tekijät vähentävät vanhempien sosioekonomisen aseman merkitystä. Hyvinvointia tukevat perhe- ja kaverisuhteet, mahdollisuudet harrastaa ja toteuttaa omia mielenkiinnon kohteita, tunnesäätelyn taidot ja päihteiden huono saatavuus ovat eräitä suojaavia tekijöitä. (Fountain, Bartlett Griffiths & Gossop ym. 1999; Forssén, Laine & Tähtinen 2002, 82—88; Saari ym. 2020.)

Oli nuoren tilanne millainen tahansa, päihteiden käyttö on mahdollista vain, jos niistä on tietoa ja niitä on saatavilla. Saatavuuteen vaikuttavat nuoren sosiaaliset verkostot, laittomat päihdemarkkinat, asuinympäristö ja se, millaista valvontaa päihteisiin kohdistuu yhteiskunnan, yhteisöjen ja vanhempien tahoilta. (West & Brown 2015, 114—132; Ivsins & Yake 2020, 30—32.) Jos päihteet ovat esillä ja niiden käyttöön ei puututa esimerkiksi koulu- tai asuinympäristössä, on nuorilla matalampi kynnys niiden kokeilemiseen. Vanhempien tietoisuus päihteistä ja valvova asennoituminen niitä kohtaan, vähentää nuorten päihteiden käyttöä. Nuoret omaksuvat päihteisiin liittyviä trendejä, uskomuksia ja malleja myös viihteestä, musiikista, uutisoinnista ja sosiaalisesta mediasta. Eletty kulttuuri vaikuttaa näin ollen päihteille annettuihin merkityksiin. (Niland ym. 2013, 530—537; Bahr & Hoffmann 2015, 230—236; Raitasalo, Tigersted & Simonen 2018, 158—166.)

2.4 Päihteistä aiheutuvat haitat ja avun saavutettavuus

Terveyteen liittyvät haitat

Vuonna 2020 alkoholista arvioitiin aiheutuneen keskimäärin 150 miljoonan euron edestä terveydenhuollon kustannuksia. Huumeista aiheutuneet kustannukset olivat keskiarvoltaan noin 86 miljoonaa euroa terveydenhuollossa. (Koskinen & Virtanen 2023, 92—93.) Alkoholin käyttö lisää onnettomuuksien ja tapaturmien riskiä. Voimakas päihtymystilan tai käytön lopettamisesta aiheutuvien vieroitusoireiden hoitamiseen voidaan tarvita terveydenhuollon apua. Pitkään jatkuneen käytön lopettamista voi seurata deliriumtilan, jolloin ihminen voi olla sekava, harhainen, sekä aikaan ja paikkaan orientoitumaton. Pitkäaikaissairauksista alkoholi aiheuttaa muun muassa aivojen ja hermoston rappeumaa, sekä munuais-, maksa-, ja sydänsairauksia. Masennus- ja ahdistusoireet voivat olla seurausta alkoholin käytöstä tai sen vieroitusoireista. Alkoholista saatetaan hakea apua oireisiin, joita se pidemmällä aikavälillä pahentaa. (Aalto 2015, 12—14, 222—227.)

Huumaus- ja lääkeaineiden käytön terveysvaikutukset vaihtelevat käytetyn aineen mukaan. Kannabiksen käytöstä aiheutuvia terveyshaittoja ovat esimerkiksi keskittymisvaikeudet, ahdistuneisuus, paniikkikohtaukset, näkö-, kuulo- tai vainoharhat, pahoinvointi ja koordinaatiovaikeudet. Pitkäaikainen kannabiksen käyttö heikentää kognitiivisia toimintoja, etenkin oppimiseen ja muistin toimintaan liittyen. (Niemelä 2018, 120—123.) Amfetamiinit ja muut keskushermoston toimintaa stimuloivat päihteet aiheuttavat unettomuutta, ruokahalun vähenemistä, ja keskittymisvaikeuksia. Runsaasta käytöstä voi seurata psykoottisia oireita, kuten vainoharhaisia ajatuksia ja aistiharhoja. Pitkäaikainen käyttö lisää sydän- ja verisuonisairauksien, munuaisten vajaatoiminnan ja lihasrappeuman riskejä. Amfetamiinipsykoosissa olleista kolmannes sairastuu kymmenen vuoden sisällä skitsofreniaan. (Alho 2018, 134—136.)

Amfetamiinien ja opioidien terveyshaitoista tartuntataudit, myrkytykset, infektiot ja yliannostukset ovat yleisiä. Ne liittyvät käytettyjen aineiden epäpuhtauksiin, ja suonensisäisen käytön yleisyyteen. Kuolemaan johtavien yliannostusten todennäköisyys kasvaa, jos opioidien kanssa käytetään alkoholia ja rauhoittavia lääkkeitä. Opioidien käyttö aiheuttaa tyypillisesti suuhun ja hampaisiin liittyviä sairauksia, hormonaalisia muutoksia, suolistosairauksia ja unettomuutta. (Mikkonen 2018, 109—112; Mariottini ym. 2024.) Päihteiden käyttö pahentaa mielenterveyden häiriötä, ja voi toimia niitä laukaisevana tekijänä. Yli puolella päihteitä säännöllisesti käyttävistä ihmisistä on todettu samanaikainen mielenterveyden häiriö. Monesti ollaan tilanteessa, jossa mielenterveyden häiriö estää päihteiden käytön lopettamisen tai siihen liittyvän hoidon, ja toisin päin. (Levola ym. 2024, 626—633.)

Sosiaaliset haitat ja palvelujen saatavuus

Päihteitä runsaasti käyttävä ihminen on usein sosiaalihuoltolaissa tarkoitettulla tavalla erityisen tuen tarpeessa oleva henkilö. Erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön palveluntarpeen arvioinnista, asiakkuuden ja palvelujen suunnittelusta, sekä niissä edistymisen seuraamisesta on vastuussa sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä koskevan tutkimuksen (2021) mukaan erityisen tuen tarve syntyi esimerkiksi tilanteissa, jossa päihteiden käytön lisäksi ihmisellä oli muita terveyteen liittyviä haasteita, merkittäviä taloudellisia vaikeuksia tai asunnottomuuden uhkaa. Päihteistä aiheutuvat sosiaaliset haitat liittyvät arkielämästä selviytymiseen, itsestä huolehtimiseen, vanhemmuuteen sekä palvelujen hakemiseen ja vastaanottamiseen. (Kuusisto ym. 2021, 422—427.) Monien palvelujen saaminen edellyttää esimerkiksi lomakkeiden täyttämistä, ajanvarausta tai päihteetöntä asiointia. Tämä voi johtaa siihen, että ihmiset jäävät palvelujen

ulkopuolelle. Kaikilla ei ole myöskään mahdollisuuksia sähköiseen asiointiin, jota eri palvelujen hakeminen voi edellyttää. (Poikonen & Kekoni 2019, 64—77.)

Päihdehuollon asumispalvelussa tehdyn tutkimuksen perusteella päihteet aiheuttivat haittoja monilla eri elämän osa-alueilla. Asumiseen liittyvät haitat koskivat muun muassa kodin siisteydestä ja vuokranmaksusta huolehtimista. Sosiaalisten suhteiden osa-alueella päihteet saattoivat aiheuttaa ristiriitoja perhe- ja parisuhteissa. Toisaalta sosiaaliset suhteet muiden päihteiden käyttäjien kanssa uhkasivat myös asumista vierailuista aiheutuneiden häiriöiden takia. Päihteet vaikeuttivat talouden hallintaa monin tavoin. Yleistä oli, etteivät rahat riitä elämiseen, ja työpaikan saaminen tai työn tekeminen vaikeutui. Osalle ihmisistä päihteet olivat aiheuttaneet rikosoikeudellisia seuraamuksia. Tutkimuksessa esille nousi lisäksi terveydentilan heikentymisen, palvelujen saamisen vaikeuden ja leimautumisen kokemuksia. Asumispalvelun asiakkaat saattoivat kokea saavansa helpommin apua, jos asioivat työntekijän kanssa esimerkiksi sosiaalitoimessa tai terveydenhuollossa. (Ranta & Perälä 2022, 190—204.)

Päihteiden käytöstä aiheutuvan leimautumisen on tunnistettu estävän ja vaikeuttavan merkittävästi ihmisten avun saamista (Ks. Esim. Poikonen & Kekoni 2019, 76). Ennakkoluuloiset ja negatiiviset asenteet näkyvät esimerkiksi siten, että päihteistä aiheutuneet haitat tulkitaan ihmisen itsensä aiheuttamiksi, tai ihmistä pidetään heikkona, kun hän on menettänyt päihteiden käytön hallinnan. Tällaiset tulkinnat aiheuttavat ihmisessä häpeän ja syyllisyyden tunteita. Leimautumisen pelon vuoksi päihteiden käyttö saatetaan salata, kieltää tai sitä vähätellään paikoissa, joissa siihen voisi saada apua. (Ks. Esim. Heino, Kyyhkynen & Vänskä ym. 2019, 200—201; McNeil 2021.) Ensimmäistä kertaa päihdepalveluihin hakeutuneet nuoret kuvasivat leimautumisen kokemusten vaikuttaneen siihen, miten nuoria kuunneltiin, uskottiin ja kohdeltiin alan ammattilaisten toimesta. Avun saamista vaikeutti leimautumisen lisäksi se, että päihdepalvelut koettiin vaikeaselkoisiksi. Nuoria saatettiin pompotella palveluissa edes takaisin, eivätkä he välttämättä itse edes tienneet olevansa päihdehuollon palvelujen piirissä. (Mäkilä, Jurvanen, Helfer ym. 2022.)

Päihdehoitoa toteuttava palvelujärjestelmä voi poissulkea myös siksi, että avun saamiselle asetetaan ehtoja, joihin päihteitä käyttävä ihminen ei pysty vastaamaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi vaatimus päihteettömyydestä edellytyksenä tietyn palvelun saamiselle. Ehtojen asettamista tapahtuu, vaikka lainsäädännön perusteella ihmisellä on oikeus saada palveluita tarpeensa perusteella. (Ranta 2019, 280—282; Mäkilä ym. 2022.) Ihmisen tukeminen ja kannustaminen palvelun vastaanottamiseen on oleellinen osa päihdehuollon työntekijöiden ammattitaitoa. Työntekijä voi esimerkiksi eri menetelmien avulla pyrkiä kasvattamaan

ihmisen ristiriitaa suhteessa päihteiden käyttöön. (Ks. Esim. Levola ym. 2024, 614.)

Päihderiippuvuutta koskevassa tutkimuksessa on havaittu, ettei muutokseen motivoituminen ole suoraviivainen prosessi. Hetkittäinen ihminen on alttiimpi muutokselle esimerkiksi juuri päihteistä aiheutuneen haitan jälkeen. Kuormittavat elämäntilanteet ja vastoinikäymiset voivat puolestaan vaikuttaa siten, että pidempäänkin päihteettömänä ollut ihminen aloittaa käytön uudestaan. (Pärttö, Hännikäinen-Uutela & Määttä, 2009.)

Päihdehuoltojärjestelmän tunnistetaan olevan pirstaleinen, mikä haastaa myös ihmisten avun saamisen (Ks. Esim. Poikonen & Kekoni 2019, 49—51; Hallituksen esitys 197/2022).

Pirstaleisuus, poissulkevuus, palvelujen huono laatu, tai ihmisen perusoikeuksia turvaamaton toiminta aiheuttaa turhaa kärsimystä. Turhan kärsimyksen käsitteellä tarkoitetaan tilanteita, joissa instituutioiden toimimattomuus aiheuttaa haittoja ihmisen elämässä. Järjestelmän toimimattomuus voikin pahimmillaan olla päihteiden käyttöä ylläpitävä tekijä. (Perälä & Leppo 2022.) Arvioiden mukaan vain kolmasosa päihdehuollon tarpeessa olevista ihmisistä on avun piirissä. Avun saavutettavuudessa on tunnistettu myös alueellisia eroja. Kaupungeissa eri palvelujen kirjo on laajempaa kuin taajamissa ja maaseuduilla. Sopivien tai riittävien palvelujen löytymiseen vaikuttaa siis ihmisen oma kyky hakea palveluita, ammattilaisten ja palvelujärjestelmän toiminta sekä asuinpaikka. (Poikonen & Kekoni 2019, 65—71; Ranta 2019, 253—254.)

Tässä luvussa käsittelin päihteiden käyttöä eri näkökulmista. Aluksi kuvasin päihdetilannetta Suomessa. Sen jälkeen perehdyn syihin sen aloittamisen ja jatkamisen taustalla nuorten kokemusten, sekä yleisesti tunnettujen riskitekijöiden avulla. Lopuksi perehdyin haittoihin, joita päihteet aiheuttavat. Kuvasin eri päihteiden vaikutuksia terveydentilaan, sekä niiden aiheuttamia sosiaalisia haittoja. Sosiaaliset haitat liittyivät yksilön tasolla elämässä pärjäämiseen. Yhteisöjen ja yhteiskunnan tasoilla ne yhdistyivät taas palvelujärjestelmään, sekä päihteiden aiheuttamiin leimoihin. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimusasetelman.

3 Tutkimusasetelma

Tutkimuskysymys

Tutkielmassani selvitän, millaisia merkityksiä alle 25-vuotiaat nuoret antavat päihteiden käytölle. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, millaisia merkityksiä päihteillä on nuorten elämän eri osa-alueilla. Toisaalta haluan nostaa nuorten äänen osaksi yhteiskunnallista keskustelua, jota alle 25-vuotiaiden päihteiden käytöstä käydään ajankohtaisesti (Ks. Esim. STM 2025). Vaikka tutkielman nuoret on tavattu vuosien 2008—2009 aikana, eivät heidän päihteiden käytölle antamat merkitykset vanhene. Parhaimmassa tapauksessa ne voivat mahdollistaa seuraaville tutkijoille ajallisten vertailujen tekemisen.

Tutkimuskysymykseni on:

”Millaisia merkityksiä alle 25-vuotiaat nuoret antavat päihteiden käytölle?”

Aineiston valinta

Tutkielmani aineiston löysin Tietoarkiston sähköisestä palvelusta Ailasta. Aineisto on nimeltään ”Päihteiden väärinkäyttäjien käynnit A-klinikoilla: asiakastapaamiset 2008–2009” (Ehrling ym. 2009). Se on kerätty MISA-hanketta varten, jossa tutkittiin motivoivan haastattelun menetelmää, prosessia ja tuloksellisuutta. Aineistosta on tehty artikkelijulkaisuja ja väitöskirja liittyen motivoivaan haastatteluun päihdehoidossa (Rakkolainen 2017). Alkuperäinen aineisto sisältää 61 litteroitua A-klinikan asiakastapaamista. Asiakkaat ohjautuivat ensikäyneille pääasiassa itse yhteyttä ottamalla, muusta terveydenhuollon yksiköstä tai he olivat saaneet tietää palvelusta ystävänsä kautta. Tapaamisten sisältönä ovat keskustelut asiakkaiden päihteiden käytöstä ja elämäntilanteista sekä niihin liittyvistä tavoitteista ja hoidon tarpeesta. (Ehrling ym. 2009.)

Koko alkuperäisen aineiston käyttäminen ei ollut mielekästä sen laajuuden ja tutkimustehtäväni takia. Valikoinkin aineistosta ne tapaamiset, joissa asiakkaat olivat alle 25-vuotiaita. Näin ollen tutkielmani aineiston muodosti yksitoista asiakastapaamista, joissa asiakkaina oli viisi miestä ja kaksi naista. Kaikki nuoret olivat täysi-ikäisiä. Tapaamisten litteraattien pituudet vaihtelivat 9—28 sivun välillä. Kokonaisuudessaan aineistoni oli 190 sivua pitkä, fonttina oli Times New Roman 12 ja riviväli oli 1,0. Aloitin aineistoon perehtymisen lukemalla jokaisen tapaamisen pääpiirteittäin läpi. Havaitsin, että nuoret puhuivat kattavasti eri päihteiden käyttämisestä, ja niiden vaikutuksista lukuisilla elämän eri osa-alueilla. Nuorten puheenvuorot olivat asiakastapaamisilla keskiössä, ja työntekijöiden

roolina oli pääasiassa kysymysten esittäminen. Ensimmäinen lukukerta siis vahvisti sen, että aineisto olisi sopiva ja riittävän kattava vastaamaan tutkimustehtävääni.

Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Tutkielmassani analyysimenetelmäni on sisällönanalyysi, joka on yleisimmin käytetty analyysimenetelmä sosiaalitieteissä. Sisällönanalyysissä eri aineistot kohdataan teksteinä, ja tutkimuksen kohteena ovat esimerkiksi eri puhujat tekstissä, kielen kautta annetut merkitykset, kontekstin vaikutukset tekstin sisältöön tai merkitykset, joita puheella tuotetaan. Aineisto voi olla mitä tahansa, esimerkiksi sanomalehtileikkeitä, elämäkertoja, haastatteluja, valo- tai videokuvaa. (Ks. Esim. Krippendorff 2004.) Perinteisesti sisällönanalyysin tekemisessä on keskitytty esimerkiksi laskemaan tiettyjen asioiden esiintyvyyttä aineistossa, sillä tätä on pidetty ainoana tapana todistaa analyysin luotettavuus. Analyysimenetelmän kehittyessä, pelkkään laskentaan perustuvan analyysin tekoa on kuitenkin kritisoitu, sillä myös yksittäiset esiintyvät asiat voivat olla merkittäviä. (Krippendorff 2004, 8–16; Drisko & Maschi 2016, 23–25, 82–83.)

Sisällönanalyysi voi olla teoriaohjaava tai aineistolähtöinen. Teoriaohjaavassa analyysissä aineistosta tehtävät havainnot ja tulkinnot suhteutetaan aiempien tutkimusten teorioihin tai tuloksiin. Analyysissä tehtävä luokittelu perustuu käytettyyn teoriaan. Aineistolähtöisessä analyysissä aineistoa käsitellään tutkimuskysymyksen kautta. Tavoitteena on löytää aineistosta ne elementit, jotka vastaavat esitettyyn kysymykseen. Tällöin tutkija on vastuussa luokitusten tekemisestä. Aineistolähtöisten sisällönanalyysin luotettavuutta onkin kritisoitu, sillä se perustuu käytännössä kokonaan tutkijan omiin tulkintoihin. Toisaalta tämä mahdollistaa uusien näkökulmien löytämisen. Aineiston käsittely tapahtuu molemmissa menetelmissä yhteneväisesti. Alkuun aineisto pelkistetään yksiköiksi. Yksikköjä muodostavat kaikki ne ilmaukset, jotka liittyvät tutkimuskysymykseen. Pelkistämisen jälkeen yksiköitä jaetaan niitä yhdistävien ominaisuuksien perusteella alaluokiksi, jotka nimetään. Alaluokkien määrittelyn jälkeen analyysissä siirrytään yläluokkien muodostamiseen. Yläluokissa yhdistyvät siis aineiston eri teemat. Nämä on mahdollista jäsentää vielä pääluokiksi, jos tutkija katsoo sen merkittäväksi tutkimustehtävän kannalta. (Krippendorff 2004, 107–110; Vuori 2021; Elo ym. 2022, 215–225.)

Laadullisessa tutkimuksessa näkökulma voi olla yksilöllinen, kulttuurinen, yhteiskunnallinen tai sosiaalinen (Elo ym. 2022, 215–216). Tässä tutkielmassa analyysitapani on laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa tutkin nuorten yksilöllisiä kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä. Valitsin tämän analyysitavan sillä se sopii aiheeseen ja vastaa tutkimuskysymykseen. Teen sisällönanalyysiä fenomenologis-hermeneuttisella otteella, mikä

tarkoittaa nimenomaan yksilön kokemukseen keskittymistä. En ole siis kiinnostunut siitä, mitä tai miten sanotaan, vaan siitä mitä sanotut asiat merkitsevät puhujalle. (Günther, Hasanen & Juhila 2021.) Fenomenologis-hermeneuttisessa otteessa myös tutkija itse ymmärretään subjektiivisesti kokevaksi yksilöksi. Tutkijan oma ihmisyyys ja kokemukset vaikuttavat siihen, millaisia tulkintoja ja valintoja analyysissä tehdään. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tutkimusta tehdessäni oma systemaattinen ihmiskäsitykseni vaikutti siihen, millaisia havaintoja ja tulkintoja nuorten kertomuksista tein. Systemaattisen ihmiskäsityksen kautta ymmärrän ihmiset itsensä kehon, tunteiden, ajatusten ja ympäröivän maailman vaikuttimien summaksi, jossa jokainen osa on yhteydessä toiseen. Näin ollen ymmärrän nuorten antamien merkitysten taustalla vaikuttavina tekijöinä koko heidän ihmiselämänsä systeemin, jossa erilaisista tarpeista ja tunteista muodostuu kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä. (Ks. Esim. Niemelä 2014.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tavoitteena on siis tunnistaa ja käsitteellistää tutkimustehtävään liittyviä merkityksiä, ja tehdä niistä näin ollen ymmärrettäviä ja näkyviä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Jotta tutkija voi tunnistaa ja edelleen käsitteellistää aiheeseen liittyviä merkityksiä, on hänen ymmärrettävä aineistoa ja siihen liittyvää maailmaa. Muutoin on riskinä, että analyysi rakennetaan aineistoa kuvailemalla enemminkin kuin tekemällä siitä tulkintoja. Tällöin on kyse oikeastaan sisällön erittelystä, eikä analyysistä. Toisaalta on oltava tarkkana myös sen suhteen, ettei aineistosta tehdä liian abstrakteja tulkintoja, jolloin ne etäännyvät asialle alun perin annetusta merkityksestä. Fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma ohjaa tutkielmassa katsomaan merkityksiä syvällisesti. Tulkintojen osalta on kuitenkin muistettava, että kyseessä on aina tutkijan tekemä tulkinta merkityksestä, ja sen oikeellisuuden voisi vahvistaa ainoastaan ihminen itse. (Krippendorff 2004; Graneheim, Lindgren & Lundan 2017, 29–34; Günther ym. 2021; Tuomi & Sarajärvi 2018.) Analyysin ja oikeastaan koko tutkielman luotettavuus muodostuu osilta osin siitä, kuinka hyvin tutkijan aineistosta tunnistamat merkitykset liittyvät tutkittavaan aiheeseen, ja niistä tehdyt tulkinnat vastaavat tutkimuskysymyksiin. Siksi on tärkeää, että tutkija avaa mahdollisimman tarkasti aineiston käsittelyä ja analyysin tekoa, sekä sitä ajatuskulkua, joka on johtanut merkityksestä tehtyihin tulkintoihin ja käsitteellistämisiin. Myös teorian on oltava linjassa tutkimusasetelman, analyysin ja johtopäätösten kanssa. (Elo ym. 2022, 222; Tuomi & Sarajärvi 2018; Graneheim, Lindgren & Lundan 2017, 29–34; Krippendorff 2004, 141.)

Analyysin soveltaminen

Aloitin aineiston käsittelyn lukemalla sen kokonaan läpi. Sen jälkeen pelkistin aineiston kokoamalla yhdeksi tiedostoksi ne kohdat, jotka käsittelivät nuorten päihteiden käyttöä. Pelkistetyn aineiston ulkopuolelle jäivät keskustelut nuorten terveydentilasta, avohoidon

kontaktin alkamisesta, jatkohoidon suunnittelemisesta, lääkityksestä ja asumistilanteesta. Näitä keskusteluja oli aineistossa paljon, sillä avohoidon ensikäyntiin kuului kokonaistilanteen kartoittaminen. Jos kyseessä oli jatkotapaaminen, käsiteltiin niissä myös nuoren kuulumisia ja päivitettiin kokonaistilannetta muutoinkin kuin päihteisiin liittyen. Pelkistetyn aineiston ulkopuolelle jäivät myös osittain päihteiden kartoituskyselyt, jossa käytiin läpi päihteiden käyttömääriä tai kyselyn tuloksia, sillä näissä keskustelu käsitteli sitä, mikä lomakkeen vaihtoehdoista ympyröitäisiin. Suurimmassa osassa aineisto-otteista lomake täytettiin alussa tai lopussa, jolloin syvempi keskustelu päihteiden käytön roolista nuorten elämässä, sekä syistä, joiden takia avohoidon tapaamiselle oli tultu, oli helppo erotella.

Aineistoa oli pelkistämisen jälkeen 29 sivua, fonttina Times New Roman 12 ja riviväli 1,5. Pelkistetty aineisto koostui pääasiassa nuorten puheosuuksista. Analyysiä tehdessä luin tarpeen mukaan kohtia alkuperäisestä aineistosta, jotta ymmärsin kontekstin, jossa merkitystä rakennetaan. Jätin työntekijöiden kysymykset, puheenvuorot ja tarkennukset jossain tapauksissa pelkistetystä aineistosta pois, jotta pystyin hallitsemaan aineiston kokoa paremmin ja keskittymään nuorten puheeseen. Asiakastapaamiset rakentuivat päihteiden käyttöön liittyvästä haastattelusta ja päihteiden käytön hallintaan liittyvien toivomusten kartoittamisesta. Motivoivaan haastatteluun kuuluu työntekijät ottivat myös pidempiä puheenvuoroja, jossa kertoivat, jäsensivät tai arvioivat nuorten kertomusta ja tilannetta. Valitessani analyysin otteita palasin alkuperäiseen aineistoon, ja nostin myös työntekijän puheen otteeseen, jos se oli kokonaisuuden kannalta tärkeä.

Pelkistämisen jälkeen aloitin aineiston ryhmittelyn siinä esiintyvien keskeisten teemojen perusteella. Tunnistin, että päihteiden käyttöön liittyviä merkitykset jakautuivat nuorten kertomuksissa viiteen elämän osa-alueeseen, jotka ovat taloudellinen merkitys, terveyteen liittyvä merkitys, sosiaalinen merkitys, työ- tai opiskelukykyyn liittyvä merkitys ja omaan päihdehistoriaan liittyvä merkitys. Nämä muodostavat analyysini alaluokat. Yläluokat "haitallinen" ja "ylläpitävä" muodostin kuvaamaan sitä, millaiseksi nuoret kokevat päihteiden käytön merkityksen suhteessa elämäänsä. Analyysin edetessä havaitsin, että joidenkin nuorten puheissa päihteiden käyttö saattoi kuvautua yhdessä hetkessä hyödylliseksi ja toisessa hetkeksi haitalliseksi esimerkiksi terveyden osa-alueella. Nostan näitä ristiriitoja myös analyysissä esille, sillä ne kuvaavat hyvin päihteiden käytön monikerroksisuutta ja kompleksisuutta nuorten elämässä.

Analyysin edetessä tunnistin, että nuoret rakensivat kertomuksessaan merkitystä liittämällä sen tiettyyn elämän osa-alueeseen, määrittelemällä merkityksen laadun ja sen kautta tuottivat perustelun liittyen päihteiden käytön muutokseen. Tunnistin muutokseen liittyviä

luokkia aineistosta kolme ”tilapäinen muutos”, ”osittainen muutos”, ja ”lopullinen muutos”, joista tuli analyysini pääluokat. Muutosta pohtiessaan nuoret antoivat päihteiden käytölle merkitystä suhteessa useampaan yksittäiseen elämän osa-alueeseen ja pohtivat myös tulevaisuutta sen kannalta, miltä heidän elämänsä näyttää, jos muutosta ei tule.

Taulukko 6. Esimerkki luokkien muodostamisesta

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
”Mun rahat menee siihen”	<i>Taloudellinen merkitys</i>	<i>Haitallinen</i>	<i>Osittainen muutos</i>
”Sit tulee aika sosiaaliseks. Tekee tuttavuut ainaki helposti uusien ihmisten kaa ja tollasta.	<i>Sosiaalinen merkitys</i>	<i>Ylläpitävä</i>	<i>Osittainen muutos</i>
” Mie vähän myöhästyin töistä ja, vähän haisin viinalle ja...”	<i>Työ- tai opiskelukykyyn liittyvä merkitys</i>	<i>Haittaava</i>	<i>Tilapäinen muutos</i>
” Lääkäri herätti mua yliopistollinen sairaalassa et joo et sul on ollu sydän pysähdyksissä. ”	<i>Terveysteen liittyvä merkitys</i>	<i>Haitallinen</i>	<i>Täysmuutos</i>

Tutkielman otteita valitessani minulle oli tärkeää, että nuorten merkitykset tulisivat näkyviin aitoina ja alkuperäisinä. Pyrin antamaan äänen kaikille seitsemälle nuorelle. Tämä tavoite ohjasi otteiden valintaa sellaisissa tilanteissa, joissa nuoret käsittelivät samaan alaluokkaan liittyviä merkityksiä. Muokkasin otteiden kieltä poistamalla esimerkiksi ”öö” tai ”ää” kommentteja, ja lisäsin isoja kirjaimia sekä välimerkkejä. Tavoitteenani oli näin parantaa otteiden luettavuutta. Muokkauksissa olin kuitenkin tarkka, etten muuta otteen alkuperäistä merkitystä.

Tutkimuksen etiikka ja luotettavuus

Tätä tutkielmaa tehdessäni olen reflektoinut oman kokemukseni merkitystä aihepiiristä tekemilleni tulkinnoille. Aiheeseen liittyvä kokemus on ollut hyödyllinen sen kannalta, että

ymmärrän tutkimaani ilmiötä hyvin, ja se on helpottanut myös merkitysten löytämistä aineistoa analysoidessani. Tarkkuutta on vaatinut aineiston sisältöjen ymmärtäminen. Huomasin, että etenkin alkuvaiheessa tulkitsin itse, että päihteiden käytöstä on aiheutunut haittaa yhden nuoren aikuisen perhe-elämään, ja vasta seuraavalla läpiluvulla havaitsin, ettei hän itse tuottanut tällaista merkitystä vaan kyse oli omasta oletuksestani. Luotettavan analyysin tekeminen onkin vaatinut aineiston lukemista useaan otteeseen eri näkökulmista ja eri merkitysten kautta.

Tutkielman teossa olen pyrkinyt noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) ja All European Academiesin (2023) hyvän tieteellisen käytännön ohjeita ja arvioinut niiden avulla työni luotettavuutta. Olen kuvannut aineiston, sen käsittelyn ja analyysin prosesseja avoimesti lisätäkseeni tutkielman luotettavuutta. Päihteisiin liittyvistä aiheista on saatavilla paljon tutkimusta ja tietoa. Lähteitä valitessani olen pyrkinyt valitsemaan ajantasaisia ja laadukkaita julkaisuja. Olen kiinnittänyt huomiota siihen, että tarkastelen päihteisiin liittyviä ilmiöitä useamman tieteenalan näkökulmasta, jotta muodostan mahdollisimman totuudellisen kuvan aiheestani. Hyvään tieteellisen käytännön mukaan aiempi tutkimustieto tulee esittää totuudellisesti, eikä sitä saa muutella tai vääristellä. Lähdeviittaukset ja lähdeluettelo ovat tapoja kunnioittaa muiden tekemiä töitä, ja olen ollut niiden merkitsemisessä huolellinen. (TENK 2023; ALLEA 2023.)

Päihteiden käyttö ja siihen liittyvät merkitykset ovat sensitiivinen aihe, jolloin olemassa olevan aineiston hyödyntäminen on eettisesti perusteltua. Uuden aineiston kerääminen opinnäytetyötä varten vie turhaan resurssia. Päihteitä ongelmallisesti käyttävä ihminen on haavoittuvassa asemassa, jonka vuoksi tutkimuksen teossa tulee noudattaa erityistä huolellisuutta jokaisessa vaiheessa. Toisaalta sekundäärianalyysin tekeminen on arvostuksen antamista aiempien tutkijoiden työlle. Jokainen tutkija katsoo aineistoa uudesta näkökulmasta, jolloin valmiiksi kerättyä aineistoa voidaan edelleen käsitellä ja hyödyntää. Kun valmiiksi kerättyjä aineistoja analysoidaan eri näkökulmista, voidaan tunnistaa, millaisia aineistoja on tarpeen jatkossa kerätä ja edistää tutkimusta ekologisesti eli hyödyntää tutkimusresurssia tehokkaasti. (Begun 2016; TENK 2023, 12—13; Tietoarkisto 2024.)

4 Päihteiden ja muutoksen merkitykset nuorille

A- klinikan avopäihdehoidon tapaamisilla nuoret keskustelivat yhdessä työntekijöiden kanssa päihteiden käytöstä, sen haitoista ja hyödyistä ja hoitoon hakeutumisesta. Osa nuorista oli hakeutunut päihdeavohoitoon itse, ja osa oli ohjattu A-klinikan tapaamisille muualta terveydenhuollosta. Vaikka nuorten reitit avohoitoon olivat monenlaisia, yhteistä kaikille nuorille oli se, että he halusivat jollain tavalla muuttaa omaa päihteiden käyttöönsä. Muutoksen tavoitteet liittyivät nuorten kertomuksissa siihen, millaisia merkityksiä päihteiden käyttöön liitettiin. Analyysissäni luokittelen nuorten kuvaamat muutostavoitteet kolmeen eri luokkaan, joille annoin nimet ”osittainen muutos”, ”tilapäinen muutos”, ja ”täysmuutos”.

Osittaisen muutoksen luokassa nuoret puhuivat päihteiden käytön vähentämisestä. Tilapäisen muutoksen luokassa nuoret haluavat lopettaa päihteiden käytön hetkellisesti kokonaan. Täysmuutoksen luokassa nuorten tavoitteena on irrottautua kokonaan päihteiden käytöstä. Eri luokissa nuoret jäsensivät päihteiden käyttöönsä hyötyjä ja haittoja suhteessa elämän eri osa-alueisiin. He jäsensivät näitä merkityksiä esimerkiksi suhteessa talouteen, sosiaaliin suhteisiin, mielenterveyteen sekä työ- ja opiskelukykyynsä. Se, millaiseksi nuoret kokivat päihteen vaikutuksen suhteessa heille tärkeisiin elämän osa-alueisiin, vaikutti muutostavoitteeseen.

4.1 Osittainen muutos

Vaikka osittaisen muutoksen luokassa puhuvat nuoret tavataan A-klinikan avohoidossa, ei päihteiden käyttäminen saa yksiselitteisesti negatiivisia merkityksiä. Eräs nuorista jopa kokee, että hänet on ohjattu virheellisesti palvelun piiriin.

Ote 1.

”T: Tuota miten sää, mikä sut sai sinne hakeutumaan?”

A: Mä kärsin paniikkihäiriöistä. Sit no pientä masennusta mulla oli sitte. Ja kun vähän - siis edelleen on.

T: Joo-o. Ja sitten sä kerroit siinä sitte myös tästä alkoholinkäytöstä, ja hän sitten ohjas sua tännepäin.

A: No ku no joo mut ku mul tuli vähän semmonen olo et mut ymmärrettiin täysin väärin, koska siinäähä oli se vappujuttu sitte, ja mä en nyt koe sitä nyt mitenkään kauheen erilaisena. (H38)”

Otteessa nuori kuvaa hakeneensa apua paniikkihäiriöön ja masennukseen toiselta hoitotaholta, josta hänet ohjattiin A-klinikalle. Nuori kokee tulleen väärinymmärretyksi alkoholin käyttöön liittyvässä keskustelussa. Hän paikantaa väärinymmärryksen selittyvän ”vappujuttuun”, jossa ei itse koe olleen mitään normaalista poikkeavaa. Otteen perusteella vaikuttaa siltä, ettei nuorella ole huolta omasta alkoholin käytöstään, vaikka hän on tullut avopäihdehuollon vastaanotolle. Päihteiden käyttö muodostuu monesti esteeksi mielenterveyspalvelujen saannille (Ks. Esim. Mäkilä ym. 2022, 32—34). On epätodennäköistä, että ohjaus A-klinikalle on tapahtunut vain vapun tapahtumien perusteella. Kokonaisuutta katsottaessa alkoholin käytön on täytynyt olla niin runsasta, että avopäihdehoito on arvioitu hänen tilanteessaan ensisijaiseksi.

Kuten edeltävässä otteessa ilmeni, nuoret tekevät aktiivisesti rajoja hyväksyttävän ja ongelmallisen päihteiden käytön välille. Hyväksyttävä päihteiden käyttö voi tarkoittaa nuorille eri asioita. Yhteneväisyys on kuitenkin siinä, että se ei merkityksellisty ongelmallisena. Tämän vuoksi nuoret eivät välttämättä koe tarvetta sen tarkempaan käsittelemiseen. Seuraavassa otteessa nuori kuvaa hyväksyttävän ja ongelmallisen päihteiden käytön rajaa eri päihteiden välillä:

Ote 2.

A: Niin tai no ei mul siit kannabiksest mun mielest sillee oo niinku ongelmaa, mut, mut sit se amfetamiini.

T: Et se ois ihan ykkösenä siellä-

A: Nii.

T: Ja tuota, onks sulla semmonen oma toive tai ajatus tai tavote siinä niin kuinka kirkkaana mielessä, että tohon laitoit et, että pitäs saada ainakin puoleen vähennettyy että, kertoisitko tarkemmin mitä sillä tarkotat.

A: Siis ku mul yleensä just mul saattaa tulla sit niin kovat ahdistukset ja, masennukset on tullu joskus niist et sen takii mä haluun se, ainakin, tai se on yks osa, minkä takia mä haluisin lopettaa sen. Tai ainakin vähentää.

T: Joo, joo, et sä huomaat et se vaikuttaa aika lailla sitten ne, nimenomaan amfetamiinin käyttö sun mielialoihin.

A: Joo.” (H25)

Otteen kaksi alussa nuori luokittelee kannabiksen itselleen ongelmattomaksi, ja amfetamiinin ongelmia aiheuttavaksi päihteeksi. Kannabiksesta puhuessaan nuori sanoittaa, että hänellä ei omasta mielestään ole ongelmaa aineen suhteen. Hän tuottaa mielipiteensä vastapuheena tapaamisella läpi käytävään lomakkeeseen liittyen, jossa kysyttiin alkoholin

jälkeen eniten ongelmia aiheuttavasta päihteestä. Nuori käyttää alkoholin jälkeen toiseksi eniten kannabista, mutta käytön yleisyys ei merkityksellisty ongelmaksi. Amfetamiinin käyttöä hän kertoo haluavansa vähentää tai lopettaa kokonaan, sillä käyttämisestä saattaa seurata kovia ahdistus- ja masennustiloja. Nuori on merkinnyt lomakkeelle, että haluaisi vähentää käyttöä ainakin puoleen. Asiasta puhuessaan hän mainitsee kokonaan lopettamisen myös vaihtoehtoa. Amfetamiinin osalta päihteen haitat ovat ylittäneet siitä koetun hyödyn, sen vaikuttaessa mielen hyvinvointiin. Näin ollen päihteelle annettu merkitys muuttuu negatiiviseksi.

Kuitenkin nuori ensisijaisesti pohtii riittävän toimenpiteen olevan käytön vähentäminen. Hän ei myöskään tunnista useamman päihteen sekakäytön vaikuttavan mielialaoireiden syntyyn. Vähentämisen tavoitteena on haitan hallintaan saaminen, jolloin päihteiden käytöstä tulisi jälleen hyväksyttävää. Toisinaan käyttöä ei problematisoida lainkaan haitoista huolimatta:

Ote 3.

”T: Mikä ois semmonen viikonloppuna tän juomisen suhteen, että miten se olis menny että sä oisit tyytyväinen? Et sä sanoisit sitte maanantaina et nyt se meni just sillai ku mä toivon?

A: No sillee et mul ois rahaa viel jäljellä.

T: Joo.

A: Kyl tulee välil semmosii muistikatkoksii mut se on tosi harvoin. Mut tota... No se et näkee et on viel lompakos <naurahtaa> rahaa ni saa kyl tosi hyväl mielel. Ja sitte... Nii en mä nyt keksi muuta.” (H38)

Otteessa kolme nuori vastaa voivansa olla tyytyväinen alkoholin käyttöönsä, jos hänellä on maanantaina vielä rahaa jäljellä. Nuori kuvaa, että rahan näkeminen lompakossa viikonloppun jälkeen saa hänet todella hyvälle mielelle. Rahojen loppuminen juomisen takia kuulostaa olevan toistuva kokemus nuoren elämässä. Se vaikuttaa negatiivisesti nuoren mielialaan. Asiasta puhuessaan nuori naurahtaa. Tulkitsen naurahduksen yrityksenä pehmentää ja pienentää omat varat ylittävän juomisen vakavuutta. Ehkä nuori asemoi rahojen loppumisen alkoholin käyttöön kuuluvaksi haitaksi, joka ei kuitenkaan tee siitä ongelmallista (Ks. Esim. Niland ym. 2013, 534).

Otteessa nuori kertoo, että hänelle tulee ajoittain muistikatkoksia juomisen seurauksen. Kerronnasta välittyy vaikutelma, että nuori hetkellisesti myöntää haitan olemassaolon, ja perustelee sen sillä, että muistikatkoksia tulee ”tosi” harvoin. Tämän jälkeen hän pehmentää naurahtamalla kerrontaa rahojen riittävydestä. Nuoren kokemusmaailmassa päihteiden käyttö vaikuttaa pysyvän ongelmattomana näistä haitoista huolimatta. Muistin menetykset, ja

rahojen riittämättömyys viittaavat kuitenkin siihen, ettei päihteiden käyttö ole nuoren hallinnassa, ja että juodut alkoholimäärät ovat suuria (Ks. Esim. Aalto 2015). Osittaisen muutoksen luokassa nuoret jatkavat haittoja aiheuttavaa päihteiden käyttöä silloin, kun koetut hyödyt merkitsevät heille haittoja enemmän:

Ote 4.

T: Millasii merkityksii sillä sulle on, mikä se hyvä puoli siinä on?

A: No ainaki siit tulee, niinku piristyy, ja tulee, nii no ainaki, tulee hyvä mieli ja tollast noi. Tai no riippuu, ei siit välttämät aina, ku sitä muutaman päivän o ottanu putkee mut, sit se... No ekana iltana ainaki, just baaris on ainaki kivaa olla sillee, niinku aika semmone vauhdikas meno ja semmone.”

(Otetta lyhennetty)

A: Nii just, kans, sit tulee aika sosiaaliseks. Tekee tuttavuut ainaki helposti uusien ihmisten kaa ja tollasta” (H25)

Nuorelle päihteiden hyödyt liittyvät tunnesäätelyyn. Hän kertoo piristyvänsä, ja mielialan muuttuvan hyväksi. Nämä kokemuksen liittyvät ensimmäiseen iltaan, jona päihteitä käytetään. Käytön jatkuessa muutaman päivän, vaikutukset eivät jatku samanlaisina. Nuori kuvailee baarissa vietetyn ajan olevan kivaa ja menon vauhdikasta päihtyneenä. Silloin hänestä tulee myös sosiaalinen, ja hän tutustuu helposti uusiin ihmisiin.

Monen päihteen vaikutuksiin kuuluu alkuun euforian ja mielihyvän tunteita. Harkintakyvyn ja impulssikontrollin vähenemisen myötä ihminen voi kokea vapautuvansa estoista. (Ks. Esim. Aalto ym. 2018.) Nuoren kuvauksen perusteella päihteiden käytön myötä hänelle avautuu ovi niin sanottuun ihannetilaan, jossa mieli voi hyvin, vietetty aika on jännittävää, tapahtumarikasta, ja toisiin ihmisiin on helppo muodostaa yhteyksiä. Näiden asioiden kokeminen edes yhtenä iltana tekee päihteiden käytöstä nuorelle kannattavaa. Tämä voi kertoa siitä, ettei nuori tavoita näitä kokemuksia selvinpäin arjessa ollessaan. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että nuoret pelkäävät jäävänsä paitsi jostakin kokemuksesta:

Ote 5.

”A: No siis no kyl mun... Jotenki mul on aina semmonen tarve, et viikonloppusin pittää mennä. Mut sit taas...Ois se nyt... Mitä mää muutakaan tekisin viikonloppusin, ku ei mul oikei-

T: Joo-o.

A: Mää ajattelen et kyl mä sit vanhana voin istuu sit.

T: Nii että onks se sit nii, et se on sulle semmosta sosiaalista juomista, et sä kavereiden kans juot pubeissa.

A: On on just se et, tota noin ni et mää heti pelkään et mää missaan jotain et, jos mä en oo menos mukana.

T: Nii nii.

A: Mä haluan olla kans paikan päällä ja siihen sit yleensä kuulu se siiderin lipittäminen.” (H38)

Otteessa viisi nuori kertoo kokevansa kavereiden kanssa viikonloppujen viettoon tietynlaista tarvetta. Muutaman lauseen aloitettuaan hän perustelee kokemustaan sillä, että mitä muutakaan hän tekisi viikonloppuisin. Vaikka ajanviettäminen kavereiden kanssa vetää nuorta vahvasti puoleensa, ajattelee hän sen myös olevan seurausta valintojen vähäisyydestä. Nuori jatkaa asian perustelemista toteamalla, että vanhana voi istua. Tulkitseen nuoren tarkoittavan, että aikuistumisen myötä myös ajanvietto tavat muuttuvat lopulta. Alkoholin käyttö on puolestaan aktiivista, nuoruuteen kuuluvaa, tekemistä ja menemistä. Nuori kertoo pelkäävänsä, että jää paitsi jostain, jos ei ole ”menossa mukana”. Mukana oleminen on perustelu myös alkoholin käyttämiselle, sillä se kuuluu yhteiseen ajanviettoon.

Kun kaverisuhteet ja yhteenkuuluminen rakentuu päihteiden ympärille, saattavat toiset nuoret tuomita selvinpäin olemisen tai kotiin jäämisen (Ks. Esim. Niland ym. 2013). Tilapäisen muutoksen luokassa päihteiden käyttäminen on tapa saavuttaa jokin toinen asia, jota nuoret pitävät merkityksellisenä. Tässä tapauksessa kyseessä on yhteenkuuluminen muiden nuorten kanssa. Mukana olemisen lisäksi kyse on myös hyväksytyksi tulemisesta muiden nuorten keskuudessa, jota tavoitellaan päihteiden käyttöön osallistumisella. Myös seuraavassa otteessa eräs nuorista käsittelee sosiaalisten suhteiden merkitystä osana päihteiden käyttöä:

Ote 6.

”A: No, kyl mä sen, ajattelin et jos siel on, nii kyl mä sitä sit kummiski otan.

T: Joo

A: Koska, niinku, <yskäisy> tai niinku meil tulee, paljo parempii semmosii yhteisii hetkii, tottunu kummiski käyttämään niinku aina ja näin, nii.” (H25)

Otteessa kuusi palataan keskusteluun nuoren kanssa, jonka tavoitteena on ollut vähentää amfetamiinin käyttöä. Vähentämisen tavoitteestaan huolimatta nuori oli ottanut amfetamiinia käydessään ystävänsä luona. Hän kertoo tiedostaneensa etukäteen näin käyvän, jos menee kaverinsa luo. Nuori kertoo, että amfetamiinia käyttäessä kavereiden kanssa vietetyt hetket

ovat parempia. Hän kuvaa käyttämistä tapana, joka kuuluu yhteiseen ajan viettoon. Nuorelle on tärkeämpää ylläpitää kaverisuhteitaan, kuin pitää kiinni vähentämisen tavoitteestaan.

Osittaisen muutoksen luokassa päihteiden käytön koetut hyödyt ovat näin ollen merkityksellisempiä kuin siitä aiheutuvat haitat. Nuoret ottavat aktiivisen roolin ongelmiansa määrittelyssä, ehkä pitääkseen avopäihdehoidon keskusteluissa langat omista käsissään. Päihteiden käytön kietoutuessa sosiaalisten suhteiden ympärille, ongelmista ja haitoista puhuminen voi tuntua heistä hyvin uhkaavalta. Muutos päihteiden käytössä tarkoittaa väistämättä myös jonkinlaista muutosta sosiaalisissa suhteissa. Vaikka nuoret tunnistavat päihteistä aiheutuneet haitat, luopuvat he tilanteen tullen omasta muutostavoitteestaan käyttääkseen päihteitä muiden nuorten kanssa.

Päihteiden käyttö onkin integroitunut yhdeksi nuorten elämän osa-alueeksi. Sitä ilman, nuorten tutut ajanvieron ja ihmissuhteissa olemisen tavat sekä ainakin osa hyvänolon kokemuksista puuttuisi. Korvaavan tekemisen, ihmissuhteiden tai mielialan nosteen löytäminen voi tuntua lähes mahdottomalta. Osa merkityksistä, joita päihteiden käyttö saa, ulottuvat syvälle inhimillisiin tarpeisiin ja tunteisiin, joita ovat esimerkiksi yksinäjämisen pelko, ja hyväksytyksi tulemisen tarve. Onkin ymmärrettävää, miksi osittaisen muutoksen luokassa nuoret eivät ole avoimia suurille muutoksille. Toisaalta pelkästään A-klinikalla käyminen ja näistä asioista puhuminen on muutos nuorten elämässä.

4.2 Tilapäinen muutos

Tilapäisen muutoksen luokassa nuoret kuvaavat menettäneensä päihteiden käytön hallinnan toistuvasti. Siitä on aiheutunut merkittäviä haittoja heidän elämänsä eri osa-alueilla.

Toistuvien hallinnan menetyksien ja haittojen seurauksena nuoret alkavat hiljalleen hyväksyä päihteiden olevan heille ongelma. Hallinnan palauttamista he tavoittelevat tilapäisellä muutoksella. Se tarkoittaa päihteiden käytön lopettamista kokonaan hetkellisesti.

Hallinnan menetys kuvautuu ajallisesti pitkäksi prosessiksi. Siinä ei ole niinkään kyse yksittäisen illan tapahtumista, vaan jatkuvasta kamppailusta kontrollin ja sen menettämisen välillä. Eräs nuorista kuvaa tätä seuraavassa otteessa:

Ote 7.

” A: Mie vähän myöhästyin töistä ja, vähän haisin viinalle ja...

T: Eli sie myöhästyit ja, vähä vanha viina pössähti vai olikse tuore

A: Oli vanha edellisen illan

T: Puhallutettiin sinut ja hän siin sit sano niinku, otti puheeksi.

A: Joo

T: Joo. No mitäs sie silloin ajattelit, ite.

A: No, kyllähän mä silloin taas päätin että, ei tulis lähetty arkisin ainakaan.

T: Mmm... Koskas tää oli.

A: Tää oli nyt iha, tos pari, kolme kuukautta sitte

T: No jos sie silloin, pari kolme kuukautta sitten päätit että, arkisin et ainakaa ota ni onks se pitäny.

A: Siis ohan se nyt, nythän mie oon ollu juomatta mie lähin sinne katkollen

T: Okei. Eli kerro vähä sie, ajoit humalassa

A: Joo kolarin. Kolarin joo” (H22)

Otteen alussa nuori kertoo saaneensa töistä varoituksen, kun oli myöhästynyt edellisillan juomisen takia. Hänet oli myös puhallutettu. Nuori kertoo tuolloin ”taas” päättäneensä, ettei käyttäisi alkoholia arkisin. Puheesta saa käsityksen, että tämän lupauksen hän on tehnyt itselleen aiemminkin. Keskustelun jatkuessa työntekijä kysyy, onko lupaus pitänyt. Tähän nuori vastaa sen pitäneen ”nyt”, tarkoittaen, että juominen on loppunut hiljattain, katkaisuhoidojakson jälkeen. Nuori on käynyt katkaisuhoidossa ajettuaan humalassa kolarin.

Kamppailu kontrollin pitämisen ja menettämisen välillä on otteen läpäisevä teema. Tätä kamppailua nuori on käynyt jo pidempään yksinään. Hallinnan menetyksen myötä haitat ovat myös kasvaneet: töistä saatu varoitus on muutaman kuukauden kuluttua humalassa ajettu kolari. Hallinnan palauttaminen on onnistunut nuoren mentyä katkaisuhuoltoon. Hänen on täytynyt jossain vaiheessa hyväksyä, että päihteistä on tullut asia, johon hän tarvitsee ja voi hakea apua. Yksin pärjäämisestä luopuminen on hänelle muutoksen lähtökohta. Myös seuraavassa otteessa ollaan nuoren kanssa hallitsemattomuuden äärellä:

Ote 8.

"A: Joo et nyt mä olen semmosen jotenki käyny semmosen labyrintin läpi ja mä olen seinäs et mä en pääse enää mihinkään suuntaan.

T: Joo.

A: Et nyt mä olen jotenki ihan pulas et mä en ittekkään itteäni hallitse ja nyt mä olen myöntäny sen itelleni et mä en hallitse enää itteäni.

T: Joo, et siihen niinku voi hakea apuu.

A: Niinpä niinpä.

T: Joo oliko sun nyt vaikee tulla vai tuota olikse...?

A: Mmm... Mä en ajatellu sitä (naurahtaa) silleen vaan et nyt pää edel vaa.

T: Joo.

A: Et, et emmää oikeen tiedä (naurahtaa)

T: Et antanu sijaa semmoselle ajatukselle, et emmä meekkaa.

A: No niin, niinpä, et kyl mä tota mä sanosinki et mä valvosin koko yön ja mieltisin ja alkoholi ja kaikkee teki mieli ja kaikkee, mut tää on niinku tosi hyvä et tän avul et ku mä viime viikollaki jo soitin ni mä pystysin sen soiton niinku jälkeen olemaan ilma jo." (H24)

Otteessa kahdeksan nuori kuvailee hallinnan menetyksen kokemusta labyrinttinä, jossa on tullut seinä vastaan, eikä hän pääse enää etenemään. Umpikujassa ollessaan hän on joutunut hyväksymään alkoholin käytön hallitsemattomuuden, ja siihen liittyvän avuntarpeensa. Tulkitsen labyrintissä kulkemisen symboloivan kontrolliin ja sen menettämiseen liittyvää kamppailua, jota nuori on käynyt. Umpikuja paikantuu hetkeksi, jolloin nuoren on täytynyt myöntää, että päihteen merkitys hänen elämässään on muuttunut. Kuten aiemmassakin otteessa, hän on myös tässä vaiheessa tehnyt valinnan luopua yksin pärjäämisestä, ja ottanut yhteyttä A-klinikalle.

Avun hakemista nuori kuvaa "pää edellä menemiseksi", joka hänen on täytynyt tehdä sen enempää ajattelematta. Nuori kertoo, kuinka hän jo ajanvarauksen tekemisen myötä pystyi olemaan juomatta, vaikka koki mielitekoja ja alkoholi pyöri mielessä. Osittaisen muutoksen

luokassa päihteiden käyttäminen sai vahvan sosiaalisen merkityksen. Tilapäisen muutoksen luokassa sosiaalisen merkityksen saa hallinnan palauttaminen. Se on jotain, mikä tulee nuorille mahdolliseksi, heidän vuorovaikutuksessaan auttavien tahojen kanssa. Ensikontaktin laatu on tärkeä. Arvostava ja empaattinen kohtaaminen luo positiivisia mielikuvia, jotka motivoivat nuoria avun piiriin (Ks. Esim. Otkes 2024, 104; Mäkilä ym. 2022, 40–42). Seuraavissa otteissa syvennyttään siihen, mitä nuoret tilapäiseltä muutokselta toivovat:

Ote 9.

”A: Joo sama tavote. Joo semmonen et joku puolen vuodenki et, et sitten ku en se puol vuotta ollu ettei ota yhtään kaljaa, viinaa, mitään ni sit mä luulen et et alkaa niin ku aivotoimintaki niin hyvin toimimaan et, tai siis sit taas voi jatkaa niin ku, et vois ottaa sen yhen kerrallaan.” (H24)

Otteessa yhdeksän nuori kertoo työntekijälle tavoitteensa olevan ennallaan. Hän haluaa olla puoli vuotta ilman alkoholia. Nuoren ajatus on, että sen jälkeen hänen olisi mahdollista juoda siten, ettei menetä enää kontrollia. Hän liittää kontrolliin uudelleen pääsemisen aivojen toiminnan palautumiseen. Hyväksyttävän alkoholin käytön hän kuvaa olevan sellaista, että voi ottaa ”yhden kerrallaan”. Tulkitsen hänen tarkoittavan sitä, ettei juominen ole humalahakuista. Nuori ei siis toivo päihteettömyyden olevan pysyvä osa hänen elämänsä, vaan hän haluaa palata ongelmattomaan alkoholin käyttöön. Hallitsematon päihteiden käyttö kuvautuu nuoren puheessa tilapäiseksi ongelmaksi, joka korjaantuu tilapäisellä muutoksella.

Nuoret haluavat korjata myös hallitsemattomasta päihteiden käytöstä aiheutuneita asioita tilapäisellä muutoksella. Korjaaminen kuvautuu ajassa taaksepäin kulkemisena siihen, millaista elämä oli ennen päihteiden käytöstä aiheutuneita haittoja:

Ote 10.

”A: Pitäskö mun kannabiski mun kannabiski jo heivaa vaa vittu. Oon mää sitä niin paljo polttanu oikeesti et mä joudun sitä oikeesti pienen kylä verran polttaa et mul on semmonen letkee olo vittu.

(Otetta lyhennetty)

A: Ehkä ehkä se ehkä se mimmiki vähä rauhottuis ja – ”

(Otetta lyhennetty)

” A: -- Rehellisesti sanoen mää ajattelin et mää yritän nyt aluks olla ihan kylmästi ihan raa`asti vaan etten mä polta sitä ollenkaa sitä varten et mä pääsen sinne duuniin.” (H28)

Otteessa kymmenen nuori pohtii suhdettaan kannabikseen ja sen lopettamiseen. Otteen alussa hän esittää kysymyksen siitä, kannattaisiko hänen lopettaa kannabiksen käyttäminen, koska joutuu polttamaan ”pienen kylän verran”, letkeän olon saamiseksi. Tämä johtuu nuoren mukaan siitä, että on käyttänyt kannabista runsaasti jo pitkään. Keskustelun edetessä hän alkaa perustella itselleen, miksi lopettaminen olisi kannattavaa. Tärkeitä syitä ovat parisuhteen päätyminen ja työpaikan saaminen. Nuori on menettänyt molemmat kannabiksen käytön seurauksena. Hänen suunnitelmansa on lopettaa käyttäminen seinään ”kylmän raa’asti”. Sanavalintojen perusteella ymmärrän, ettei lopettaminen tunnu hänestä helpolta. Nuori ei tavoittele tilapäisellä muutoksella käytön hallintaan saamista, vaan päihteettömyys on hänelle strategia työpaikan ja parisuhteen korjaamiseksi. Toisaalta ulkoisten syiden lisäksi, merkitystä on myös sillä, ettei hän enää saa kannabiksesta tavoittelemaansa rentoutumisen kokemusta. Alussa nuoren asennoituminen on kysyvää ja pohdiskelevaa, mutta otteen lopussa hän tekee päätöksen käytön lopettamisesta.

Päihteisiin liittyvät merkitykset siis elävät ja muuttuvat jatkuvasti nuorten kokemuksissa. Kuten edellisessä otteessa näkyi, jo yhden keskustelun myötä nuori voi siirtyä esiharkintavaiheesta muutokseen valmistautumiseen (Ks. Esim. Levola ym. 2024, 620). Yhteistä nuorille on se, että tilapäisen muutoksen tarve paikantuu vain nykyhetkeen. Jokaisella heistä on ajatus siitä, että päihteiden käyttö jatkuu tulevaisuudessa. Seuraavan otteen nuoren tavoitteena on olla vuosi päihteettömänä. Hallinnan pitämisestä sen jälkeen nuorella on seuraavia ajatuksia:

Ote 11.

”A: Sitku, halua olla vaikka sen yhen illan juomas. Sitku, tulee kankkune päälle siihe, sen jälkee, se on nii, matala kynnyys lähtee sitte, jos joku vaikka soittaa et lähetkö tasottaa tai jotain, se on nii, saman tien sit, tulee lähettyy.

(Otetta lyhennetty)

A: Osais sit vaik järjestää jotain sellast tekemist, seuraavalle päivälle--

(Otetta lyhennetty)

A: -- Omas mielessäni ainaki päättäny et mie en lähe ottaa yhtää, jos seuraavana päivänä on työpäivä.

T: Nii just, ja miten sie ajattelit, että se pitää, et sie et lähe.

A: No, pysyy vaa väkisin vaikka kotona.

T: <nauraa> Väkisin kotona. Mmm. No...

A: Tai ottaa sit antabusta.”

Otteen alussa nuori taustoittaa hallitsematonta alkoholin käyttöään. Hän kuvaa, että juomisesta aiheutuvat vierotusoireet, (krapula), madaltavat kynnystä jatkaa sitä seuraavana päivänä. Etenkin, jos joku soittaa ja kutsuu juomaa, hänellä tulee lähdettyä ”heti”. Puheellaan nuori tekee näkyväksi kontrollin välitöntä pettämistä kutsun käydessä. Hallinnan säilyttämisen keinoiksi hän pohtii tekemisen järjestämistä seuraavalle päivälle, päätöksen tekemistä siitä, että pysyy kotona, vaikka väkisin, sekä lääkkeellistä tukea antabuksesta. Antabus on lääke, jonka yhteisvaikutukset alkoholin kanssa aiheuttavat voimakkaan ja epämiellyttävän reaktion (Ks. Esim. Levola ym. 2024, 622—623). Vaikka nuorella on tavoitteena olla vuosi ilman alkoholia, ajattelee hän senkin jälkeen kohtaavansa samanlaisia vaikeuksia hallita juomista kuin tälläkin hetkellä. Hänen mieleensä ei tule esimerkiksi käyttömäärien vähentäminen, tai se, että vuoden kuluttua alkoholin käytön sijaan elämässä voi olla muuta mielekästä tekemistä.

Nuoren puheessa rivien välistä kuuluu kokemus juomisen pakonomaisuudesta. Se on viite päihderiippuvuudesta. Vaikka nuori tavoittelee tilapäisellä muutoksella käytön hallitsemista, kokemuksellisesti hän ajattelee sen olevan yhtä vaikeaa tulevaisuudessa kuin nykyhetkessäkin. Tätä kuvaa esimerkiksi ajatus kotona ”väkisin” pysymisestä. Valinta kotiin jäämisestä ei ole jotain, minkä nuori voi tehdä helposti. Hänen on pakotettava itsensä siihen tai estettävä mahdollisuus käyttämiselle lääkkeillä tai muulla ohjelmalla. Päihteiden käytön jatkuminen kuvautuu nuorten kertomuksissa väistämättä tapahtuvaksi asiaksi. Se onkin ehkä yksi syy, jonka vuoksi käytön hallintaan saaminen on tärkeää.

Ote 12.

”A: Mut pakko kyl myöntää et kyl mä sen verran kauan sitä oon polttanu, et jos joku tulee vaik mun luona käymään ja kysyy et poltetaaks paukut ni kyl mä siihen vastaan et joo poltetaan vaan. ” (H26)

Tilapäisen muutoksen luokassa nuorilla on uskomus siitä, että tulevaisuudessa he tekevät väistämättömästi ratkaisun käyttää päihteitä. Käytän käsitettä uskomus, koska ajattelen, että ajan kuluessa nuorten ajatusmaailma voi muuttua päihteettömyyden seurauksena. He eivät välttämättä reagoi päihteisiin liittyvissä tilanteissa enää samalla tavalla, kuin käytön ollessa aktiivista. Otteessa 12 nuori perustelee tätä väistämättömyyttä sillä, että hän on käyttänyt kannabista kauan. Myös sosiaalinen vuorovaikutus toisen päihteitä käyttävän ihmisen kanssa on merkityksellistä. Jos joku toinen ehdottaisi nuorelle kannabiksen käyttämistä, hän ei usko kieltäytyvänsä siitä.

Tässä luokassa päihteiden käyttö merkityksellistyy nuorille ongelmalliseksi ja hallitsemattomaksi. Siitä aiheutuneiden haittojen vuoksi nuoret tavoittelevat tilapäistä muutosta, joka tarkoittaa määräaikaista päihteetöntä jaksoa. Päihteettömyyden avulla nuoret ajattelevat palaavansa takaisin tilaan, jossa käyttö oli hallittua. Samalla he toivovat päihteistä aiheutuneiden vahinkojen korjaantuvan itsessään ja ympäristössään. Hallinnan menetyksen kokemus merkityksellistyy yksinäisenä kamppailuna, joka on kestänyt jo pitkään. Päihteettömyyden alkaminen vaatii nuorilta oman päätöksen lisäksi myös avun hakemista. Huolimatta negatiivisista kokemuksista, nuoret pitävät päihteiden käytön jatkumista väistämättömänä. Hallittuna käyttö on heille hyväksyttävää, kuten osittaisen muutoksen luokassa. Toisaalta heidän uskomuksensa ja kokemukset päihteitä kohtaan tunnetusta pakonomaisuudesta ohjaavat tulevaisuuden näkymiä. Tilapäisen muutoksen haasteeksi muodostuneekin se, kuinka nuoret pystyvät pitämään päihteettömyydestä kiinni, samaan aikaan odottaessaan sen jatkumista.

4.3 Täysmuutos

Täysmuutoksen luokassa nuoret eivät enää anna positiivisia merkityksiä päihteille. Sen sijaan he pyrkivät aktiivisesti irtaantumaan päihteiden käytöstä ja siihen liittyneistä sosiaalisista suhteista. Irtantuminen ei kuitenkaan tapahdu hetkessä. Täysmuutoksen luokassa nuorilla on ollut jo aiempia kontakteja päihdehuollon palveluihin. He ovat tulleet A-klinikalle, koska ovat retkahtaneet päihdeettömän jakson jälkeen käyttämään. Retkahduksista huolimatta nuoret eivät ole luopuneet täysmuutoksen tavoitteesta. Eräs nuori kertoo päätöksestään lopettaa päihteiden käyttö seuraavasti:

Ote 13.

T: --Niin sul on tavoitteena se et sä meet siihen hoitoon ja mahdollisesti pääset siitä sitte subutexin kokonaan veke?

A: Joo.

T: Ja ja miten sä päädyit tähän tavoitteeseen tai tähän suunnitelmaan?

A: No sitä ku on käynyt niin paljon kaikkia tot noin niin kaikkee todella epämukavii asioi niin ku noitten tai noitten niin ku huumeitten piirissä ja niitten ihmisten piirissä. On kavereit kuollu ja tommost noin. Ja sitte on itel itel sydän pysähtys tos yhes vaihees ja tota noin ni [??] yliannostukseen ja. Tullu niin paljo hölmöiltyä niin ku heti sen jälkeen ku mä oon niin ku alkanu käyttämään kaikkee ni. Ja se herätti kaikkein eniten ku lääkäri herätti mua herätteli mua "yliopistollinen sairaala":ssa et joo et sul on ollu sydän pysähdyksissä. Se vähän shokeeras mua semmottii et nyt saa loppua." (H36)

Nuoren tavoitteena on irrottautua subutexin ja muiden päihteiden käytöstä kokonaan. Huumeiden käytön takia hänen ystäviään on kuollut, ja hän on itsekin ollut lähellä kuolemaa otettuaan yliannostuksen. Sairaalaan herääminen sydämen pysähdysten jälkeen oli nuorelle merkityksellinen käännekohta. Tuolloin hän teki päätöksen päihteiden käytön lopettamisesta. Oteessa nuori mainitsee myös hölmöilleensä paljon sen jälkeen, kun hän aloitti päihteiden käytön. Päätökseen lopettaa vaikuttaa siis myös se, ettei nuori ole tyytyväinen siihen, miten hän on toiminut päihteiden vaikutusten alaisena. Nuoren kuvaamat haitat ovat vakavia ja traumaattisia. Ehkä juuri sen takia ne ovat muuttaneet päihteiden merkityksen lopullisesti hänen elämässään. Myös seuraavassa oteessa yksi nuorista käsittelee päihteiden merkityksen muuttumista:

Ote 14.

"A: Nyt mul oli nyt tota lähemmäs ehkä reilumpi viis kuukautta et en ollu käyttäny kertaakaa niin ku suonensisäsiä. En mitään kovii aineit. Ehkä oli kerran subuteksii kerran, yhden kerran. Sit keskiviikko, viikko ennen ku mä menin hoitoon nii retkahdin amfetamiiniin ja ne selvis sit nopeesti ne asiat et mul oli kotonaki kymmenen kappalet melkein mun pitusii kannabiskasvei ja --

(Otetta lyhennetty)

T: Sä oot hirveen ryhdikkäästi siinä jotenki niin kun niin kun et sä jotenkin niin ku aattelit et tää ei voi näin jatkua. Ja sä sä sitte ilmoitit itse poliisille siitä.

A: Mitä mit- mitä miten mää siis voin elää niitten kans.

T: Tarkotaks sä et sun omatunto soimas.

A: Mä mä vihaan – Mä rupesin niin pal vihaamaan niitä." (H26)

Otteen alussa nuori kuvaa tilannettaan ennen päihdehoitoon lähtöä. Hän kertoo olleensa lähes kokonaan käyttämättä kovempia aineita noin viiden kuukauden ajan. Viikkoa ennen hoidon alkamista, hän retkahti käyttämään amfetamiinia. Retkahduksen myötä nuoren työpaikallekin selvisi, että ollessaan irti päihteistä, hän oli kuitenkin käyttänyt kannabista ja kasvattanut sitä kotonaan. Hoitojakson jälkeen nuori ilmoitti kasveista itse poliisille, sillä ei pystynyt elämään niiden kanssa enää. Hän kertoo kokeneensa päihteitä kohtaan suurta vihaa.

Nuori kertoo olleensa viiden kuukauden ajan lähes ilman huumeita. Retkahdus tapahtui noin viikkoa ennen hoitoon eli päihdekuntoutukseen lähtemistä. Kuntoutuksen aikana nuori kertoo tuoneensa esille, että vaikkei käyttänyt kovempia aineita, hän kasvatti kannabista. Ristiriita kävi nuorelle niin suureksi, että hän ilmiantoi itsensä poliisille. Nuori kertoo, ettei puhtaaksi päästyään voinut jatkaa elämäänsä tilanteessa, jossa ei käytä päihteitä, mutta kasvattaa niitä. Nuori kuvaa vihaansa kannabiskasvejaan kohtaan. Tämä viha ulottuu myös päihteiden käytön osuuteen nuoren elämässä. Otteessa näkyy muutos nuoren ajatusmaailmassa. Ennen hoitojaksoa hän määritteli päihteistä irti olemisen suonensisäisen käytön lopettamiseksi. Tällainen "päihteettömyys" ei kuitenkaan kestänyt, vaan hän retkahti kovempiin aineisiin. Hoidon jälkeen päihteettömyys tarkoitti aitoa muutosta, johon edes kannabiksen kasvatusta ei enää kuulunut. Irtaantuminen päihteistä on siis muutakin kuin käytön lopettamista. Se ulottuu kaikkeen nuorten toimintaan suhteessa päihteisiin.

Ote 15.

A: No on siis, no nytteki ku mä tulin tänne ni tota kaks just, kaks kaverii tuli samaan bussiin ja ne oli just ne kaks kaverii tota noin niin kenen kans, ketkä kans veti tota noin ni överit sillon

samana päivänä mun asunnossani.

T: Mmm...

A: Ni kyl mä niit joskus sillon tällön nään tämmösii kaverei ketkä siin ke- tai jotka siin piiris liikkuu. Mut en mä yleensä nää nää niit ku jonku sen pari minuuttii.

T: Nii.

A: Et mä yleensä kartan niit semmottiis et niil ei oo mun puhelinnumeroo eikä mittään. Ja et se kaveripiiri oli mul just se pahin juttu. ” (H36)

Täysmuutoksen luokassa päihteiden käytöstä irtaantuminen tarkoittaa myös niihin liittyvien sosiaalisten suhteiden katkaisemista. Otteessa 15 nuori kertoo kohdanneensa entisiä kavereitaan matkatessaan A-klinikan tapaamiseen. Nämä henkilöt olivat ottaneet yliannostuksen nuoren kanssa samaan aikaan. Nuoren puheesta saa käsityksen, että he ovat edelleen mukana päihdepiireissä. Hän kertoo kohtaavansa satunnaisesti tällaisia ihmisiä, mutta pyrkii pitämään tapaamiset ainoastaan muutaman minuutin pituisina. Mahdollisuuksien mukaan hän pyrkii välttelemään vuorovaikutusta tuntemiensa päihteitä käyttävien ihmisten kanssa, eikä anna heille esimerkiksi yhteystietojaan. Otteen lopussa nuori toteaa kaveripiirin olleen hänelle ”se pahin juttu”.

Tulkitsen nuoren tarkoittavan tällä sitä, että kaveripiiri oli merkittävin päihteiden käyttöä ylläpitäneistä syistä. Sen vaikutuksesta irtaantuminen on saattanut olla hänelle hyvin vaikeaa. Täysmuutoksen luokka poikkeaa kahdesta edellisestä siinä, että nuoret näkevät päihteiden ympärille muodostettujen sosiaalisten suhteiden olevan itselleen haitallisia. Sen sijaan päihteettömät ihmissuhteet ovat tulleet tärkeiksi ja saaneet uusiakin merkityksiä:

Ote 16.

”A: Ennen kaikkee mun pikkuveljen kans on siis tullu tosi läheisiks välit niin ku nytte. Ei tainnu viel sillon ku oltiin viimeks tekemisis viel ni sillon tai et sillon oli vielä aika huonot et. Tai sillee et ei hirveesti vietetty aikaa yhes ja puhuttu asioista. Mut ne on tullu niin ku tosi hyvät hyväks välit. Lähenty ny tosi paljo. Et ens kertaa elämäs me niin ku me voidaan niin ku oikeesti puhuu rehellisesti asioista niin ku ja sillee et kumpaaki kiinnostaa.

T: Just.

A: Itteeniki kiinnostaa.

T: Nii et teil on niin ku yhteisiä mielenkiinnonkohteita ja sit se avoimuus niin ku teidän välillä on ja niin ku läheisyys.

A: Niin ja se et halutaan meidän välit kuntoon. Ku ne ei oo koskaan ollu semmoset ku vois olla. Ei me olla niin ku, mitä nyt lapsuusvuosii jotain oli niin sillon on leikitty yhes ja näin. Mut ne on hyvin äkkii jääny ku ite lähti omiin kuvioihin ja sitä kautta. Niin ei ei meil oo aikaa ollu

toisille. Ei me oo vietetty aikaa keskenämme. Ja sit – Nii. Mut nyt on niin ku-

T: Joo.

A: Asiat paremmalla mallilla. (H26)

Otteessa kuusitoista nuori kertoo lähentyneensä pikkuveljensä kanssa päihteiden käytön lopettamisen seurauksena paljon. Hän kokee, että molemmat heistä haluavat suhteen kuntoon. Selvinpäin hänellä on aikaa ja mielenkiintoa pikkuveljen elämää kohtaan. Lisäksi asioista voidaan puhua rehellisesti ja avoimesti. Päihteitä käyttäessään hän etäännyi veljestään, mutta nyt molemmat haluavat saada välit kuntoon. Nuori on siis kokenut, kuinka päihteet ja niihin liittyvät elämäntapa on tullut tärkeiden ihmissuhteiden tielle. Päihteettömänä ollessaan hänen on ollut mahdollista löytää veljensä kanssa jotain uutta, huolimatta siitä, etteivät he olleet lapsuuden jälkeen kovinkaan läheisiä. Myös seuraavassa otteessa nuori jäsentää päihteiden käytön vaikutuksia perhesuhteisiin:

Ote 17.

T: Kui paljo niit o jotka jotka tukee sua?

A: No mun koko perhe sen jälkeen ku ne sai tietää asiasta ja sit varsinki mun veljet. Mun nuorempi isovelji ”nimi” ni se on ollu tosi, se tuki mua tosi paljon.

T: Nii hän ei käytä.

A: Joo. Et mä--

T: Nii

A: --Oon mä oon se periaattees ainut musta lamma meijän perhees. (H36)

Nuori kokee saavansa perheeltään tukea päihteiden käytön lopettamiseen. Etenkin veljien tuki on ollut merkittävää. Nuori asemoi itsensä mustaksi lampaaksi suhteessa muuhun perheeseen. Muut perheenjäsenet eivät käytä päihteitä haitallisesti. Mustan lampaan asemalla nuori saattaa viitata myös huumausaineiden käyttöön. Täysmuutos on nuorille kotiin palaamista ja yhteyden luomista uudelleen omaan perheeseensä. Yhteenkuuluvuus ja osallisuuden kokemukset ovat tärkeitä jokaiselle nuorista, mutta täysmuutoksen luokassa nuoret panostavat niihin ihmissuhteisiin, jotka tukevat heidän päihteettömyyttään. Se, että nuorilla on perhettä tai muita ihmisiä, joiden luokse he voivat tehdä ”paluun” lopettaessaan päihteiden käytön, on tärkeää. Tärkeää on myös tulevaisuuteen suuntaava ajattelu:

Ote 18.

”T: Ja nyt niin kun nä- näyttää silt et olis niin ku lähtökohdat on hyvät.

A: Joo kyl mul tällä hetkel on. Ku me ollaan muuttamassaki just ni vois vähä niin ku puhtaalt pöydält lähtee.

(Otetta lyhennetty--)

A: Me muutetaan sinne mun vanhemmat ja mä.

T: Joo

A: Et mä muutan väliaikaisesti viel niitten kaa kunnes mä oon saanu nää mun koulutukset ja nää kuntoon ja tommotteet noin ni sit-

T: Nii

A: Sit mä muutan takasin taas omaan asuntoon.

(Otetta lyhennetty--)

A: Ku mul nyt just äsken soitettiin ni mul on nyt perjantaina mul on nyt jopa kaks työpaikkahaastattelu tai

T: Oho

A: työharjotteluun. (H36)

Otteessa nuori arvioi, että hänen lähtökohtansa ovat hyvät täysmuutoksen saavuttamiselle. Hän kertoo, että on muuttamassa vanhempiensa kanssa toiseen asuntoon. Muutto symboloi puhtaalta pöydältä aloittamista. Hänen suunnitelmansa on, että asuu väliaikaisesti vanhempiensa kanssa, jotta saa opiskelunsa valmiiksi ja palaa sitten omaan asuntoon. Otteessa tulee ilmi, että nuori käy myös kuntouttavassa työtoiminnassa. Hän kertoo, että se on tärkeää, sillä saa päiviin jotain tekemistä. Nuori kertoo myös, että häntä kutsuttiin kahteen työpaikka haastatteluun. Puhe tulevaisuudesta on toiveikasta.

Täysmuutoksen luokassa nuoret haluavat lopettaa päihteiden käytön kokonaan. Päihteiden käyttö, siihen liittyvät sosiaaliset suhteet ja lieveilmiöt saavat nuorten kertomuksissa ainoastaan negatiivisia merkityksiä. Sosiaalisten suhteiden osalta korostuvat perhesuhteet, joiden pariin nuoret tekevät paluun lopettaessaan päihteiden käytön. Huolimatta vahvasta motivaatiosta, lopettaminen ei ole suoraviivaista vaan se sisältää takapakkeja ja myös retkahduksia päihteiden käyttöön. Näistä retkahduksista ja käyttökäytöistä huolimatta, nuorten pohjimmainen tavoite pysyy samana. Nuoret ovat sisukkaita ja periksiantamattomia päihteettömyyden suhteen. He haluavat itselleen erilaisen elämän.

5 Johtopäätökset

Nuorten päihteiden käyttö on verrattain vähentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Koskinen & Virtanen 2023). Tähän on vaikuttanut päihteiden saatavuuden rajoittaminen sekä muutokset nuorten asenteissa, ja vanhempien lisääntynyt tietoisuus päihteitä kohtaan (Karjalainen 2023). Samaan aikaan päihteisiin liittyvien kuolemien määrä on kasvanut alle 25-vuotiaiden keskuudessa (Otkes 2024). Nuorten haitallinen päihteiden käyttö on pahoinvoinnin muoto, jonka taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset tekijät. Päihteiden saatavuus, lapsiperheiden sosioekonomisen aseman heikentyminen, koulukiusaaminen, ja nuorille suunnattujen päihde- ja mielenterveyspalvelujen rikkonainen järjestelmä ovat kaikki tekijöitä, jotka lisäävät riskiä päihteiden käytölle (Gilvarry 2000). Nyky-yhteiskunnan toimissa entistä enemmän markkinataloutta ylläpitävällä logiikalla, nuoruuden ikävaiheeseen sisältyy vaatimus edetä opiskelu- ja työelämään kiristyvässä tahdissa (Kallio 2023). Yhteiskunnassa etenemisen polut on rakennettu tiiviiksi. Jos nuoret syystä tai toisesta pitävät taukoa eri askelmerkkien välillä, kohdistuu heihin koko joukko aktivointiin pyrkiviä velvoitteita. Pysähtymisen on oltava perusteltua, muutoin se vaikuttaa kielteisesti esimerkiksi saatavilla olevaan sosiaaliturvaan. (Perttula 2021.) Myös avun saaminen voi olla kiinni nuorten omasta aktiivisuudesta (Mäkilä ym. 2022).

Yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten nuori kokee päihteet, ja tuleeko hän niistä riippuvaiseksi (Levola ym. 2024). Jos kokemukset päihteiden käytöstä ovat positiivisia, käyttö todennäköisemmin jatkuu (Saarnio 2004). Nuoret käyttävät päihteitä säädelläkseen tunteitaan, ja toisaalta vahvistaakseen keskinäisiä sosiaalisia suhteitaan (Maunu 2014). Päihteiden ympärille voi muodostua elämäntapa, jonka keskiössä käyttäminen on (Ahtiala & Ruohonen 1998). Käyttökulttuuria ohjaavat nuorten asenteet ja uskomukset, jossa päihteettömyyttä, tai yksin tapahtuvaa päihteiden käyttöä saatetaan arvostella (Niland ym. 2013). Kaverisuhteiden lisäksi nuoret omaksuvat päihteiden käyttöön liittyviä tapoja perhepiiristä, asuinympäristöstä ja yhteiskunnan kulttuurista (West & Brown 2013). Päihteiden säännöllisestä ja runsaasta käytöstä aiheutuu haittaa monille elämän osa-alueille (Ks. Esim. Aalto ym. 2018). Nuorten keskuudessa myös sekakäyttö on yleistä. Se lisää riskejä vakaville henkeen ja terveyteen kohdistuville haitoille. (Vorma 2018.) Sosiaali- ja terveydenhuollossa järjestettäviä päihdepalveluita tulisikin kehittää vastaamaan paremmin nuorten yksilöllisiä palveluntarpeita (Otkes 2024).

Jotta nuorten yksilöllisten palveluntarpeiden tunnistaminen olisi mahdollista, on ymmärrettävä merkityksiä, joita päihteiden käyttö saa heidän elämässään. Tässä työssä keskityin tutkimaan näitä merkityksiä. Sisällönanalyysini oli aineistolähtöinen, sillä halusin

keskittyä nimenomaan nuorten kokemukseen, jotta mahdollisesti jotain uutta voisi nousta ilmoille. Kaikki nuoret tavattiin A-klinikan avopäihdehoidossa. Haastattelut, joista aineisto koostui, oli nauhoitettu ensimmäisiltä ja toisilta tapaamiskerroilta. Ajattelen tämän vaikuttaneen tutkimustuloksiini, ja siihen, että nuoret käsittelevät aihetta nimenomaan muutoksen kautta. Koska nuoria on vain seitsemän, ei tuloksista voida tehdä yleistyksiä. Sen lisäksi piiloon jää niiden nuorten kokemusmaailma, jotka eivät ole hoitosuhteessa. He saattavat olla päihteitä aktiivisesti käyttäviä, tai käytön lopettaneita. Laadullista tutkimusta monesti kritisoidaankin juuri siksi, etteivät sen tulokset ole yleistettävissä koko kohderyhmän tai väestön tasoilla. Lisäksi jokaisen laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa se, että tutkija tekee analyysin aina henkilökohtaisen filterinsä läpi. Näin ollen samasta aineistosta voidaan tehdä monia eri tulkintoja. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tästä kritiikistä huolimatta laadullisen tutkimuksen rikkaus on mahdollisuus paneutua syvälle tutkittavaan ilmiöön. Koen analyysini onnistuneen erityisesti tässä tehtävässä. Tutkielman luotettavuutta olen pyrkinyt lisäämään kuvaamalla läpinäkyvästi analyysini etenemistä, ja käyttämällä runsaasti aineisto-otteita analyysin tukena.

Analyysiä tehdessäni havaitsin, että päihteiden käytöstä oli seurannut haittaa nuorten elämän eri osa-alueilla. Päihteet olivat vaikuttaneet negatiivisesti esimerkiksi taloudelliseen tilanteeseen, perhesuhteisiin, terveyteen ja työkykyyn. Haitat olivat syynä sille, että he tulivat A-klinikan asiakastapaamisille. Vain yksi seitsemästä nuoresta koki, että hänet oli ohjattu virheellisesti avopäihdehoitoon. Kuitenkin myös hän toi esiin päihteistä aiheutuneita haittoja. Käyttöä ylläpitävistä tekijöistä merkittävin oli sosiaaliset suhteet toisten päihteitä käyttävien nuorten kanssa. Sosiaalisten suhteiden merkitys nuorten päihteiden käytön taustalla on hyvin tunnistettu ilmiö myös aiemmassa tutkimuksessa (Ks. Esim. Tarvainen 2022; Niland ym. 2013; Foster & Spencer 2013). Useamman nuoren kohdalla käyttöön liittyivät myös tavan ja tottumuksen teemat. Päihteiden käyttö oli osa heidän arkista elämäänsä. Jotkut nuorista puhuivat tuntevansa päihteitä kohtaan voimakkaita mielitekoja, tai tarvetta lähteä käyttämään päihteitä. Tulkitsin, että tällöin käyttöä ylläpitävä tekijä oli päihderiippuvuus (Ks. Esim. Levola ym. 2024).

Käytön haitoissa ja sitä ylläpitävissä tekijöissä ei ollut nuorten kertomuksissa merkittäviä eroja. Jokaisella heistä oli hyviä ja huonoja kokemuksia päihteistä, jotka liittyivät edellä mainittuihin elämän osa-alueisiin. Se, millaisista muutoksista nuoret puhuivat erotti heidät toisistaan. Tämän muutospuheen paikannettuani jaoin nuoret kolmeen luokkaan, jotka nimesin osittaiseksi muutokseksi, tilapäiseksi muutokseksi ja täysmuutokseksi. Kun tarkastelin nuorten päihteille antamia merkityksiä suhteessa muutostavoitteisiin, löysin jokaista luokkaa yhdistäviä ja erottavia teemoja heidän kertomuksistaan.

”Haitoista huolimatta”

Osittaisen muutoksen luokassa nuoret harkitsivat päihteiden käytön vähentämistä. Harkinta johtui päihteistä aiheutuneista haitoista, jota nuoret kokivat muun muassa mielenterveyden ja talouden osa-alueilla. Tästä huolimatta nuoret eivät halunneet määritellä päihteiden käyttöä ongelmaksi, ainakaan kokonaan. Eräs nuorista rajasi ongelman koskevan vain yhtä käyttämistään päihteistä. Nuoret ottivat tapaamisilla aktiivisen roolin suhteessa ongelman määrittelyyn, eivätkä hyväksyneet ulkopuolelta tarjottuja ”ongelmallinen päihteiden käyttö”-merkityksiä. Toinen nuorista jopa koki, että oli virheellisesti avopäihdehuollon asiakkaana. Tulkitsin nuorten vastustavan ongelmallisen päihteiden käytön merkitystä, koska päihteet olivat tärkeä osa heidän elämäänsä, ja etenkin sosiaalisia suhteitaan. Osittaisen muutoksen luokan läpäisevä teema olikin se, että päihteitä käytetään haitoista huolimatta. Vaikka nuoret eivät suoraan näin sanoneet, tuli se näkyväksi heidän puheessaan ja toiminnassaan. Nuoret käyttivät päihteitä, vaikka tiedostivat hyvin niistä aiheutuvat haitat.

Aineisto-otteissa ilmeni, kuinka haitoista puhuessaan he pyrkivät vähättelemään ja sivuuttamaan niitä. Tämä näkyi esimerkiksi silloin, kun yksi nuorista naurahti kuvaillessaan hyväksi tilanteeksi sitä, että löytäisi rahaa lompakosta maanantaina. Eräs nuorista puolestaan kuvasi päihteen positiivisten vaikutusten ilmenevän vain ensimmäisenä iltana, mutta ei myöhemmin käytön jatkuessa. Siitä huolimatta nuoren käyttäminen ei jäänyt vain yhteen iltaan. Nuorten kaverisuhteet olivat merkittävä päihteiden käyttöä ylläpitävä tekijä. Päihteet merkitsivät totuttua yhteistä ajanviettotapaa, ja käyttäminen porukkaan kuulumista ja hauskanpitoakin. Vähentämisen tavoite jäi toissijaiseksi kavereiden kanssa vietetylle ajalle. Osittaisen muutoksen luokassa päihteiden käytön haitat olivat yksilöllisiä ja koskettivat nuorten henkilökohtaista elämää. Koetut hyödyt olivat puolestaan pääasiassa sosiaalisia ja liittyivät jaettuuihin hetkiin kavereiden kanssa.

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että nuoret kokevat päihteistä aiheutuneet haitat ”pakolliseksi pahaksi”, joka vain kuuluu käyttämiseen. He sietävät näitä haittoja suhtautumalla niihin kevyesti, ja vähätellen niiden merkitystä toinen toisilleen. Jopa väkivallan kokemukset saatetaan nähdä baari-iltoihin kuuluviksi, valitettaviksi tosiasioiksi. Päihteet voivat olla myös kaverisuhteiden ylläpitotapa. (Niland ym. 2013.) Näin oli myös tässä tutkielmassa. Päihteet merkitsivät nuorille osallistumista, yhdessä menemistä ja olemista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta kavereihin. Yhdelle nuorelle sosiaalisemmaksi tuleminen oli myös merkittävä päihteestä koettava hyöty. Päihteistä saadut hyödyt voivat liittyä niistä koettaviin tunteisiin, ne voivat olla itselääkinnällisiä, tai liittyä sosiaaliseen ulottuvuuteen (Ivsins & Yake 2020). Toisaalta kyse voi olla sosiaalisesta riippuvuudesta, joka

muodostuu päihteitä käyttävien ihmisten välille. Sosiaalisen riippuvuuden perusta on yhteisen arvomaailman, asenteiden ja kulttuurin jakaminen, jota päihteisiin liittyvät erityispiirteet, esimerkiksi huumausaineiden laittomuus, yleensä lujittaa. (Savolainen ym. 2023, 103—104.)

Analyysiä tehdessäni pohdinkin, olisiko päihteiden käytön saama merkitys erilainen, jos nuorten sosiaaliset suhteet olisivat erilaisia. Osittaisen muutoksen luokassa päihteiden merkitys nuorten elämässä on välineellinen. Niiden käyttäminen mahdollistaa tunnetilojen säätelyn ja sosiaalisen osallisuuden kokemuksen. Merkittäviä käyttöön liittyviä ylilyöntejä ei ole vielä tapahtunut. Nuoret ovat ikään kuin vasta matkalla syvempiin vesiin. Jos he löytäisivät yhteenkuuluvuutta toisaalta, ehkä päihteet saattaisivat jäädä kokonaan. Näiden nuorten auttamisessa olisikin ensisijaista tukea heitä vahvistamaan päihteettömiä elämän osa-alueita. Oli kyse sitten harrastuksista, perhesuhteista tai työntekemisestä. Päihteiden käyttöön liittyvä moralisointi tai valistus tuskin johtaisi pitkälle, sillä päihteet itsessään eivät ole näille nuorille merkityksellisiä.

”Kaupankäyntiä kontrollista”

Tilapäisen muutoksen luokkaan kuuluivat nuoret, joiden tavoitteena oli lopettaa päihteiden käyttö hetkellisesti kokonaan. Tässä luokassa päihteistä oli aiheutunut vakavia haittoja, kuten työpaikan menetys, parisuhteen päättyminen ja kolarin ajaminen. Lopettamisen taustalla painoi kuitenkin haittoja enemmän nuorten kokemus siitä, että päihteiden käytöstä oli tullut hallitsematonta. Eräs nuorista kuvasi hallinnan menetystä labyrintin läpi kulkemiseksi, jossa lopulta vastassa oli vain umpikuja. Toisen nuoren puheessa hallinnan menetys näyttäytyi lukuisina lopetuspäätöksinä, jotka eivät pitäneet. Pyrkimys kontrolliin ja sen toistuvat menetykset kuvautuivat pitkäaikaiseksi, yksinäiseksi kamppailuksi. Vasta kun nuorten omat keinot oli käytetty loppuun, avautuivat he avun hakemiselle. Jotkut nuorista hakeutuivat suoraan A-klinikan avohoitoon. Eräs heistä oli käynyt vieroitushoidossa ennen avohoidon aloittamista. Avun hakeminen määrittyi tekijäksi, joka mahdollisti motivoitumisen muutokseen, ja osalle nuorista hallinnan palautumisen.

Kaupankäynti kontrollista alkoi, kun nuorten puhe siirtyi nykytilasta tulevaan. Päihteiden käytön jatkuminen puolen vuoden tai vuoden kuluttua kuvautui väistämättömänä tosiasiana. Nuoret esimerkiksi ilmaisivat ”tietävänsä”, että tulevat käyttämään päihteitä vielä jossain vaiheessa, tilapäisestä muutoksesta huolimatta. Päihteettömyys merkityksellistyi keinoksi palauttaa päihteisiin liittyvä kontrolli, tai jokin muu asia, jonka käyttäminen esti. Eräs nuorista ajatteli, että kuuden kuukauden raittiin jakson jälkeen hänen aivonsa toimisivat taas siten, että hallittu käyttö olisi mahdollista. Toinen suunnitteli päihteettömyyden kestävän ainakin

siihen saakka, että saisi työpaikan. Nuorten puheesta sai vaikutelman, että tilapäinen muutos oli kaupankäyntiä: raittiilla ajalla saisi hankittua kontrollia, tai muita etuja. Tulevaisuudessa ”toimiva” päihteiden käyttö tarkoitti sen rajautumista yhteen iltaan tai viikonloppuun, ja nykyistä pienempiä käyttömääriä.

Nuorten mielessä ei käynyt, että he saattaisivat haluta tilapäisen muutoksen myötä irtaantua päihteistä kokonaan. Eräs nuorista kuvasi käyttäneensä päihteitä niin pitkään, ettei usko tulevaisuudessakaan kieltäytyvänsä, jos joku tarjoaa. Toinen nuorista puolestaan varautui siihen, että mielihalut olisivat päihteettömän jakson jälkeenkin vielä voimakkaita. Hän näki, että yksi keinoista kontrollin pitämiseksi oli, että jäisi ”vaikka väkisin” kotiin. Tilapäisestä muutoksesta ja aiheutuneista haitoista huolimatta päihteiden merkitys ei nuorten elämässä ollut muuttunut. Tämä voi olla yksi syy, miksi he uskoivat käytön jatkuvan tulevaisuudessa. Tutkimusten mukaan halu lopettaa päihteiden käyttö kokonaan liittyy nimenomaan sen merkityksessä tapahtuneeseen muutokseen. Päihteet saattavat saada ihmisen elämässä niin kielteisiä merkityksiä, että niistä halutaan eroon. Kyse voi olla myös siitä, että jostain muusta asiasta tulee elämässä hyvin tärkeä. Päihteet saattavat tällöin jäädä toissijaisiksi, tai niiden käyttämisestä halutaan eroon, etteivät ne pääse vaikuttamaan uuteen tärkeään asiaan. Tällainen muutos voi olla esimerkiksi lapsen saaminen. (Ks. Esim. Hännikäinen-Uutela 2004, 71—72.)

Jos osittaisen muutoksen luokassa nuoret olivat vasta matkalla ”syviin vesiin”, mielestäni täysmuutoksen luokan nuoret ovat siellä jo. Useamman heistä puheesta välittyy sävyjä, jotka viittaavat päihderiippuvuuden kehittymiseen. Toleranssin kasvu ”joudun polttamaan pienen kylän verran”, voimakkaat mieliteot, merkittävät haitat elämän eri osa-alueilla, ja näistä kaikista huolimatta jokaisen toive palata päihteiden käyttöön, kertoivat päihteiden ottaneen ison roolin näiden nuorten elämässä. Aiempaan luokkaan verrattuna käytön syyt kietoutuivat vähemmän sosiaalisten suhteiden toteuttamisen ympärille. Ne liittyivät enemmän tapoihin ja tottumukseen. Myös aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että riippuvuustarinoissa sosiaalisuuden merkitys vähenee, ja päihteet itsessään tulevat puhujille keskeisemmiksi. (Ks. Esim. Kataja ym. 2016, 50—51.) Jos riippuvuus on kehittynyt, ei kontrollin palauttaminen tilapäisellä muutoksella ole realistista. Jo käytön tilapäinen lopettaminen voi osoittautua pidemmän päälle vaikeaksi. (Ks. Esim. Saarnio 2004, 292.)

”Irtautumisen aallokko”

Nimesin täysmuutoksen luokkaa ympäröivän teeman irtautumisen aallokoksi, sillä tunnistan nuorten puheesta päihteistä irtautumisen olevan hitaasti etenevä prosessi, johon kuuluu liikkumista eteen- ja taaksepäin. Täysmuutoksen luokassa sekä päihteiden käyttö että siihen

liittyneet ihmissuhteet saivat kielteisiä merkityksiä. Eräs nuori kuvasi tuntevansa vihaa aiemmin käyttämiään ja kasvattamiaan päihteitä kohtaan. Toinen kertoi välttelevänsä entisiä kaveriporukoita, sillä ne olivat hänelle ”se pahin” käyttöä ylläpitänyt asia. Kuten edellisessä mainitsin, halu käytön lopettamiseen voi liittyä päihteiden saaman merkityksen muutokseen. (Hännikäinen-Uutela 2004). Täysmuutoksen luokassa nuorille oli tapahtunut juuri näin. Toiselle nuorelle halu päihteistä irtaantumiseen liittyi yliannostukseen. Myös uskon herääminen mainittiin merkittäväksi tekijäksi.

Irtaantumisen prosessissa päihteettömyys ja retkahdukset seurasivat toinen toisiaan. Molemmat nuorista olivat jo ennen A-klinikalle tulemistaan käyneet päihdehuollon palveluissa. Näin ollen irtaantumisen prosessiin kuului myös sinnikkyys. Päihteiden kielteinen merkitys oli nuorille niin suuri, että retkahduksista huolimatta he palasivat avun piiriin uudelleen. Päihteettömyys saattoi tarkoittaa kuitenkin eri asioita, eri vaiheessa prosessia. Yksi nuori oli ennen kuntoutusjaksoa kokenut olevansa päihteetön, kun ei ollut käyttänyt suonensisäisesti, eikä ottanut ”kovempia” aineita. Toisen nuoren kohdalla käyttäjaksot ja päihteettömyys vaihtelivat hänen pyrkiessään pääsemään korvaushoitoon. Irtaantuminen ei siis ollut suoraviivaista tai nopeaa, vaan erilaiset hetket ja olemisen tavat vaihtelivat nuorten prosesseissa. Olennaista oli kuitenkin se, että nuorten tavoite pysyi muuttumattomana.

Päihderiippuvuudesta toipumista voidaan kuvata kehäksi, jolle sijoittuu sekä päihteettömyyttä, että retkahduksen hetkiä. Sen alussa ihminen saattaa kokea, ettei saa tai voi käyttää päihteitä. Kuitenkin toipumisen edetessä pidemmälle, aletaan päihteettömyyttä kohtaan kokea aitoa, sisältä tulevaa kiinnostusta ja halua. Kun sisäinen halu on syntynyt, on ihminen todennäköisemmin aktiivinen retkahduksesta huolimatta, ja pyrkii palaamaan avun piiriin. (Pärttö ym. 2009.) Retkahdusten syyt ovat monesti yksilöllisiä. Se mikä saattaa toiselle olla riski, voi toiselle olla retkahdusta ehkäisevä tekijä. (Ekqvist & Kuusisto 2024).

Täysmuutoksen luokassa retkahduksen syyt eivät nousseet esille nuorten puheessa. Retkahdus kuvautui enemminkin asiaksi, joka vain tapahtui. Merkittävämpää vaikutti olevan se, mitä sen jälkeen seurasi, esimerkiksi päihteiden käytön laajuuden paljastuminen, hoitojakso ja muutos.

Tukea irtaantumiseen aallokossa nuoret saivat päihdehuollon palvelujen lisäksi läheisiltään. Näille nuorille päihteettömät sosiaaliset suhteet esimerkiksi perheenjäsenten kanssa olivat ensisijaisen tärkeitä. Päihteiden käytön lopettaminen oli tekijä, joka mahdollisti näihin merkityksellisiin suhteisiin palaamisen. Niistä löydettiin myös uusia ulottuvuuksia, esimerkiksi yksi nuori kuvasi lähentymistä veljensä kanssa. Eräs nuori puolestaan määritteli olleensa aina perheen musta lamma. Irtaantumisen seurauksena hänen oli mahdollista kokea

uudenlaista yhteenkuuluvuutta perheeseensä. Päihteettömyyteen motivoivat myös tulevaisuuden mahdollisuudet. Kummankin nuoren kohdalla muuttamisen, ja työllistymisen edistymisen teemat olivat tärkeitä prosessia eteenpäin vieviä tekijöitä. Päihteiden käytön alle jää usein hyvin arkisia ja tavoitettavissa olevia haaveita työstä, opiskelusta, parisuhteesta ja perheestä. Kuitenkin ihmiselle itselleen voivat tuntua kaukaisilta ja mahdottomiltakin, käytön ollessa aktiivista. (Ks. Esim. Virokangas 2002; Pärttö ym. 2009).

Lopuksi

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, millaisia merkityksiä alle 25-vuotiaat nuoret antavat päihteiden käytölle. Lisäksi tavoitteena oli nostaa nuorten ääni osaksi heidän päihteiden käyttöä koskevaa yhteiskunnallista keskustelua. Arvioin tutkimuksen onnistuneen näissä tavoitteissa hyvin. Nuorten näkökulman tärkeyden korostaminen ja tilan antaminen heidän kokemuksilleen ovat tutkielman läpäisevät teemat. Pystyin tuomaan esille monia päihteiden käyttöön liittyviä merkityksiä sekä omassa analyysissäni, että tutkielman teoriaosuudessa. Tämä oli mahdollista, koska päihteitä käyttävät ihmiset ovat kertoneet rohkeasti, avoimesti ja peittelemättä kokemuksistaan lukuisia aiempia tutkimuksia varten. Näin tekivät myös tämän tutkielman nuoret silloin, kun heidät aikanaan tavattiin A-klinikoilla ympäri Suomen.

Tässä työssä tärkein havainto oli se, että päihteiden käytölle annetut merkitykset ovat jatkuvassa muutoksessa. Ne rakentuvat nuorten kertomuksissa aina suhteessa heidän elämänsä kontekstiin. Avohoidon tapaamisilla käydyt keskustelut mahdollistivat nuorille päihteiden haitallisuuden pohtimisen. Omaan elämään liittyvät haaveet ja toiveet herättivät henkiin ajatukset muutoksesta. Samaan tapaan päihteiden ympärille rakentuneet ihmissuhteet saivat käytön jatkumisen tuntumaan lähes välttämättömältä, ja muutoksen näyttämään uhkaavalta. Tutkielman tulokset eivät ole yleistettävissä, sillä niissä kyse on ainoastaan yhden henkilön tekemistä tulkinnosta seitsemän nuoren kertomusten perusteella. Koska en ole itse ollut haastattelemassa näitä nuoria, en ole voinut vahvistaa sitä, vastaavatko tekemäni tulkinnat heidän todellista kokemustaan päihteiden käytöstä. Tuloksissani on kuitenkin paljon yhteneväisyyttä aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa, mikä vahvistaa ajatusta siitä, että analyysin havainnot ovat luotettavia.

Tärkeää tulevaisuudessa on se, että palvelujärjestelmä ja yhteiskunta tarjoavat nuorille paikkoja jäsentää päihteisiin liittyviä merkityksiä. Motivaatio lopettaa päihteiden käyttäminen syntyy vasta, kun niiden saamalla merkityksellä on tilaa muuttua. Tila syntyy, kun nuoret saavat päihteitä käyttäessäänkin mahdollisuuden keskustella, ja saada apua elämän eri asioiden selvittämisessä. On huomattava myös se, miten paljon tilaa päihteet ovat saattaneet

ottaa nuoren elämässä. Irtaantuessaan niistä on nuoren saatava apua tuon tilan täyttämiseen jollakin uudella merkityksellisellä asialla. Päähteitä käyttävät alle 25-vuotiaat nuoret tarvitsevat täysi-ikäisyydestään huolimatta kanssakulkijoita ja toivon herättelijöitä, kertomaan heille, että elämä on yhä täynnä mahdollisuuksia.

Lähteet

Aalto, Mauri (2015) Alkoholien ongelmakäytön eri muodot. Teoksessa Mauri Aalto, Hannu Alho, Kalervo Kiihanmaa & Lolan Lindroos. (Toim.) Alkoholiriippuvuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Ahtiala, Päivi & Ruohonen, Kaisa (1998) ”Se oli sitä koko elämä” – Kokemuksia ja näkemyksiä huumeriippuvuudesta. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Alho, Hannu (2018) Stimulanttiriippuvuuden hoito. Teoksessa Mauri Aalto, Hannu Alho & Solja Niemelä (Toim.) Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Duodecim.

ALLEA (2023) The European Code of Conduct for Research Integrity – Revised Edition 2023. Berlin. Saatavilla: [European-Code-of-Conduct-Revised-Edition-2023.pdf](#) . Viitattu 30.11.2024.

Bahr, Stephen & Hoffmann, John (2015) Social Scientific Theories of Drug Use, Abuse and Addiction. Teoksessa Henry Brownstein (Toim.) The Handbook of Drugs and Society Chichester: Wiley Blackwell

Begun, Audrey (2016) Considering the Language We Use: Well Worththe Effort. Journal of Social Work Practice in the Addictions 16 (3), 332—336.

Brownstein, Henry (2015) Drugs and Society. Teoksessa Henry Brownstein (Toim.) The Handbook of Drugs and Society. Chichester: Wiley Blackwell.

Chang, Bei-Hung, Sommers, Elizabeth & Herz, Lawrence (2010) Acupuncture and relaxation response for substance use disorder recovery. Journal of Substance Use 15 (6), 390—401.

DiClemente, Carlo (2018) Addiction and Change – How Addictions Develop And Addicted People Recover. New York: The Guilford Press.

Drisko, James & Maschi Tina (2016) Content Analysis. New York: Oxford University Press.

Dube, Shanta, Felitti, Vincentm Dong, Maxia, Chapman, Daniel, Giles, Wayne, & Anda, Robert (2003) Childhood Abuse, Neglect, and Household Dysfunction and the Risk of Illicit Drug Use: The Adverse Childhood Experiences Study. *Pediatrics* 111 (3), 564—572.

Ehrling, Leena, Koski-Jännes, Anja, Rakkolainen, Maria & Tolonen, Kari (2009) Päihteiden väärinkäyttäjien käynnit A-klinikoilla: asiakastapaamiset 2008—2009. Versio 1.0 (2020-07-01). Saatavilla: [FSD3368 Päihteiden väärinkäyttäjien käynnit A-klinikoilla: asiakastapaamiset 2008-2009 | Aila](#). Viitattu 02.05.2025.

Ekqvist, Eeva & Kuusisto, Katja (2024) Päihdekäyttö, retkahdusriskit ja retkahtamisen välttäminen kolmen kuukauden kuluttua laitospäihdekuntoutuksesta. *Sosiaalilääketieteellinen aikakausilehti* 61 (2), 291—305.

Ekqvist, Eeva, Kuusisto, Katja & Kalliomaa-Puha, Laura (2021) Eryitystä tukea tarvitsevat päihteitä ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (4), 419—430.

Elo, Satu, Kajula, Outi, Tohmola, Anniina & Kääriäinen, Maria (2022) Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4), s. 215—225.

Forssén, Katja, Laine, Kaarina & Tähtinen, Juhani (2001) Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivanen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Foster, Karen & Spencer, Dale (2013) ‘It’s just a social thing’: Drug use, friendship and borderwork among marginalized young people. *International Journal of Drug Policy* 24, 223—230.

Fountain, Jane, Bartlett, Helen, Griffiths, Paul, Gossop, Michael, Boys, Annabel & Strang, John (1999) Why Say No? Reasons Given by Young People for Not Using Drugs. *Addiction research* 7 (4), 339—353.

Graneheim, Ulla, Lindgren, Britt-Marie & Lundan, Berit (2017) Methodological Challenges in Qualitative Content Analysis: A Discussion Paper. *Nurse Education Today* 56, 29—34.

Gilvarry, Eilish (2000) "Substance abuse in young people." *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines* 41, (1), 55—80.

Goldman-Mellor, Sidra, Gaspi, Avshalom, Arseneault, Louise, Ajala, Nifemi, Ambler, Antony, Danese, Andrea, Fisher, Helen, Hucker, Abigail, Odgers, Candice, Williams, Teresa, Wong, Chloe & Moffitt, Terrie (2016) Committed to work but vulnerable: self-perceptions and mental health in NEET 18-year olds from a contemporary British cohort. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 57 (2), 196—203.

Günther Kirsi, Hasanen, Kirsi, & Juhila, Kirsi (2021) Johdanto: Analyysi ja sen tulkinta. Teoksessa Jaana Vuori (Toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla: Johdanto: Analyysi ja tulkinta - Tietoaarkisto (tuni.fi) . Viitattu: 16.05.2024.

Hallituksen esitys (HE) 197/2022.

Hautala, Sanna (2021) Kertomuksia huumeiden ongelmakäytön haavoittamista perhesuhteista. Teoksessa Johanna Järvinen-Tassopoulos & Henna Pirskanen (toim.) Riippuvuus perheessä. Gaudeamus: E-kirja.

Heino, Taina, Kyyhkynen, Tuula, Vänskä, Riitta & Pehkonen, Aini (2019) Kahlitseva häpeä – juomisen vaikutukset ikääntyvillä naisilla. Teoksessa Aini Pehkonen, Taru Kekoni, & Katja Kuusisto (Toim.) Oikeus päihdehuoltoon. Tampere: Vastapaino.

Heino, Tarja (2013) Läheisneuvonpito – vaihtoehtoinen tapa kohdata päihdehaitat lastensuojelussa. Teoksessa Katariina Warpenius, Marja Holmila & Christoffer Tigerstedt (Toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Juvenes Print: Tampere

Hiilamo, Heikki, Määttä, Anne, Koskenvuo, Karoliina, Pyykkönen, Jussi, Räsänen, Tapio & Aaltonen, Sanna (2017) Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hännikäinen-Uutela, Anna-Liisa (2004) Uudelleen juurtuneet: yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ivsins, Andrew & Yake, Kevin (2020) Looking beyond harm: meaning and purpose of substance use in the lives of marginalized people who use drugs. *Drugs: Education, Prevention and Policy* 27 (1), s. 27—36.

Kallio, Jenni (2023) *Eletty, opittu, kamppailtu: Itsenäistyvien nuorten kansalaisuuden rakentuminen institutionaalisisessa järjestelmässä*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kananoja, Aulikki & Karjalainen, Pekka (2017) Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteistyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa. Teoksessa. Aulikki Kananoja, Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki. (Toim.) *Sosiaalityön käsikirja* Helsinki: Tietosanoma Oy.

Karjalainen, Karoliina, Hakkarainen, Pekka, & Salasuo, Mikko (2023) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, tilastoraportti 15/2023. Saatavilla: Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022 (julkari.fi). Viitattu: 06.05.2024

Karjalainen, Karoliina, Hakkarainen, Pekka & Raitasalo, Kirsimarja (2019) Nuorten huumeiden käyttö. Tarkastelussa alaikäiset ja täysi-ikäiset nuoret. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (3), 312—321.

Kataja, Kati, Väyrynen, Sanna, Hakkarainen, Pekka, Kailanto, Sanna, Karjalainen, Karoliina, Kuussaari, Kristiina, & Tigerstedt, Christoffer (2016) Riskinotto, hallinta ja käyttäjäidentiteetit huumeiden sekakäytössä Analyysi sekakäyttöepisodeista. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (1), 43—54.

Knaappila, Noora, Kosola, Silja, & Kaltiala, Riittakerttu (2021) Nuorten ongelmakäyttäytyminen vähenee, mutta ongelmat kasautuvat. *Suomen lääkirilehti* 67 (16), 998—1002.

Koskinen, Hanna & Virtanen, Sirpa (2023) *Päihdetilastollinen vuosikirja 2023: Alkoholi ja huumeet*. Saatavilla: [Päihdetilastollinen vuosikirja 2023 : Alkoholi ja huumeet](#). Viitattu 16.04.2025

Kovanen, Leena (2024) *Huumehoidon ja -kuntoutuksen asiakkaat 2023*. THL: Tilastoraportti 43/2024.

Krippendorff, Klaus (2004) *Content Analysis – An Introduction to Its Methodology*. California: Sage Publications Inc.

Laki ehkäisevästä päihdetyöstä 523/2015.

Levola, Jonna, Lönnqvist, Jouko & Niemelä, Solja (2024) Päihdehäiriöt. Teoksessa: Jouko Lönnqvist, Markus Henriksson, Mauri Marttunen & Timo Partonen, (Toim.) Psykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Mariottini, Claudia, Häkkinen, Margareeta, Kriikku, Pirkko, & Ojanperä, Ilkka (2024) Buprenorphine deaths confirmed by toxicology reveal a low proportion of opioid agonist treatment before death in Finland. *International Journal of Legal Medicine*. Saatavilla: Buprenorphine deaths confirmed by toxicology reveal a low proportion of opioid agonist treatment before death in Finland — Helsingin yliopisto (helsinki.fi) . Viitattu: 18.08.2024.

Maunu, Antti (2014) Päihteet, tunteet ja sosiaalisuus: Näkyvän päihteiden käytön näkymättömät syyt. *Janus* 22 (2), 194—206.

McNiel, Sandra (2021) Understanding Substance Use Stigma. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*. Vol 21 (1), s. 83—96.

Mikkonen, Antti (2018) Opioidien ongelmakäyttö Suomessa. Teoksessa Mauri Aalto, Hannu Alho & Solja Niemelä. (Toim.) Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Duodecim.

Mäkelä, Pia & Warpenius, Katariina (Toim.) (2024) Suomalaisten alkoholinkäyttö, juomatavat ja alkoholihaitat. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos: [Suomalaisten alkoholinkäyttö, juomatavat ja alkoholihaitat](#) . Viitattu: 19.03.2025.

Mäkilä, Annastiina, Jurvanen, Susanna, Helfer, Alix, Huhta, Helena & Pitkänen Tuuli (2022) Polkuja päihdepalveluihin. Selvitys päihdepalvelujen saatavuudesta ensimmäisellä hakukerralla. Saatavilla: [Polkuja päihdepalveluihin. Selvitys päihdepalveluiden saatavuudesta ensimmäisellä hakukerralla.](#) . Viitattu 18.03.2025.

Niemelä, Pauli (2014) Systemaattinen ihmiskäsitys. Ihminen järjestelmänä: rakenne (3'3 ja toiminta (3x3)

a. Niemelä, Solja (2018) Kannabisriippuvuuden hoito. Teoksessa Mauri Aalto, Hannu Alho & Solja Niemelä (Toim.) Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Duodecim.

b. Niemelä, Solja (2018) Nuoret ja huumeet. Teoksessa: Huume - ja lääkeriippuvuudet Teoksessa Mauri Aalto, Hannu Alho & Solja Niemelä (Toim.) Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Duodecim.

Niland, Patricia, C. Lyons, Antonia, Goodwin, Ian & Hutton, Fiona (2013) "Everyone can loosen up and get a bit of a buzz on": Young adults, alcohol and friendship practices. *International Journal of Drug Policy* (24), s. 530—537.

Otkes (2024) Nuorten tapaturmaiset huumekuolemat vuonna 2023. Saatavilla: T2023-S1 Nuorten huumekuolemat (turvallisuustutkinta.fi). Viitattu: 13.08.2024

Parkkila, Minna & Poutiainen, Erja (2023) Miten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret aikuiset voivat? *Kuntoutus* 46 (1), 19—26.

Pennonen, Marjo & Koski-Jännes, Anja. (2010) Päihdealan ammattilaisten käsityksiä aineriippuvuuksista. *Janus* 18 (3), s.208—224.6

Perttula, Rauno (2021) Nuorten aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö. Teoksessa: Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus Oy: E-kirja.

Perälä, Riikka & Leppo, Anna (2022) Turha kärsimys. Päihteisiin liittyvät institutionaaliset ongelmatilanteet eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuisissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 87 (1), 45—55.

Pohjola, Anneli (2016) Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa: Vastavuoroinen sosiaalityö. (Toim.) Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Joutimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä. Helsinki: Gaudeamus

Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa: Minna Suutari (Toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Poikonen, Heidi & Kekoni, Taru (2019) Asiakkaan oikeudet ja niihin vaikuttavat tekijät päihdepalveluissa. Teoksessa Aini Pehkonen, Taru Kekoni, Katja Kuusisto & Maarit Andersson (Toim.) Oikeus päihdehuoltoon. Tampere: Vastapaino.

Pärttö, Minna, Hännikäinen-Uutela, Anna-Liisa, & Määttä, Paula (2009) Huumeiden käyttäjien arki yhteisöllisen huume kuntoutuksen jälkeen. *Janus* 17 (2), 121—138.

Raitasalo, Kirsimarja, Tigerstedt, Christoffer, & Simonen, Jenni (2018) Miksi nuoret juovat vähemmän? Teoksessa: Pia Mäkelä, Janne Härkönen, Tomi Lintonen, Christoffer Tigerstedt & Katariina Warpenius. *Näin Suomi juo*. Helsinki: Juvenes Print.

Ranta, Johanna & Perälä, Riikka (2022) Haittojen vähentäminen ja Asunto ensin-malli huumeita käyttävien asumisen tuessa. Teoksessa *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. (Toim.) Suvi Raitakari, Kirsi Günther & Jenni-Mari Räsänen. Tampere. Tampere University Press.

Ranta, Johanna (2019) Huumehoitoa koskevat neuvot ja valinnat matalan kynnyksen palvelun asiakkaiden ja työntekijöiden vuorovaikutuksessa. Teoksessa Aini Pehkonen, Taru Kekoni, & Katja Kuusisto (Toim.) *Oikeus päihdehuoltoon*. Tampere: Vastapaino.

Rönkä, Sanna & Markkula, Jaana (toim.) (2020) Huumetilanne Suomessa 2020. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos: [Huumetilanne Suomessa 2020](#) . Viitattu 19.03.2025.

Saari, Juho, Eskelinen, Niko & Björklund, Liisa (2020) Raskas perintö – Ylisukupolvinen huonosisuus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Saarnio, Pekka (2004) Päihdeongelmista toipumisen punaista lankaa punomassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 60 (3), 287—299.

Savolainen, Jussi, Kivimäki Anne & Vikman Mari (2023) *Mielenterveys – ja päihdehoitotyö*. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Sosiaalihuoltolaki 3101/2014.

STM (2025) Hallitus käynnistää ohjelman nuorten huume kuolemien ehkäisemiseksi. Saatavilla: [Hallitus käynnistää ohjelman nuorten huume kuolemien ehkäisemiseksi - Sosiaali- ja terveysministeriö](#) . Viitattu: 19.02.2025.

STM (2024) Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024. Saatavilla: [Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024](#) . Viitattu: 23.04.2025.

STM (2002) Päihdepalvelujen laatusuosituksset. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69996/paihdepalv.pdf?sequence=1> . Viitattu: 15.04.2025.

Takala, Janne & Roine, Mira (2013) Nuorten kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa: Katariina Warpenius, Marja Holmila, & Christoffer Tigersted (toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Tampere: Juvenes Print Oy.

TENK (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (tenk.fi). Viitattu: 26.08.2024

Tietoarkisto (2024) Miksi aineiston hallintaa ja jatkokäyttöä? Saatavilla: Miksi aineistonhallintaa ja jatkokäyttöä? - Tietoarkisto (tuni.fi). Viitattu: 18.05.2024.

Toikka, Enna & Haanpää, Leena (2020) Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa: Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino. E-kirja.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. (E-Kirja) Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Virokangas, Elina (2002) Normaalin merkitykset huumehoitoyksikön nuorten puheissa. Teoksessa marginaalit ja sosiaalityö (Toim.) Kirsi Juhila, Hannele Forsberg, & Irene Roivainen. Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy.

Vorma, Helena (2018) Sekakäyttö. Teoksessa: Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Vuori, Jaana (2021) Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla: Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja - Tietoarkisto (tuni.fi). Viitattu: 16.05.2024.

West, Robert & Brown, Jamie (2013.) Theory Of Addiction. West Sussex: John Wiley & Sons, Incorporated

Liitteet